

Al te groote angstvalligheid berispelijk.

130. Fouten die het gehoor niet kwetsen of niet tegen eenen algemeenen regel inloopen, hebben weinig te beduiden: veelmeer verdienen zij berisping, die ons door eene angstvallige en gemaakte uitspraak hunne *diepe kennis* van de geslachten als opdringen. Alle kleingeestigheid moet den verstandige mishagen; zekere mate van onnaauwkeurigheid in zaken van gering belang, zal niemand wraken, wien het om den inhoud van het gezegde of gesprokene, maar niet om bloote klanken te doen is.

REGELN OVER HET GESL. VAN ZELFST. NMWW.

Regel uit het natuurlijk gesl. des voorwerps.

131. Alle ww., het zij eigen namen of gemeene, die een menschelijk wezen uitdrukken, of het natuurlijke gesl. van eenig dier te kennen geven, behouden het gesl. aan zoodanig voorw. eigen. Naar dezen regel zijn M. *Adam, Willem, vader, jongen, regter, pachter, Pruis, Zweed, hengst, haan* enz.; V. daarentegen, *Eva, Geertruida, moeder, jonkvrouw, baker, strijkster, koe, hen* enz.¹

Uitzonderingen zijn *het wijf* en *het mensch*, doch het laatste alleen in zekere beteekenissen.²

¹ Zelfs veranderen woorden van een ander geslacht in het mannelijke, door toepassing op een mannelijk voorwerp: b. v. Een *bloed, een ondeugd, een druiloor, een booswicht* enz.

Daarentegen blijven *een oud vel, een lief ding*, schoon op vrouwen toegepast, onzijdig; en *een goede ziel* zal men, ook van eenen man sprekende, niet ligt als mannelijk gebruiken. *Hoofd*, in den zin van aanvoerder, is O.

² Zoo ik mij niet bedrieg, zegt men nooit *het* of *dat* mensch van eenen man: van eene vrouw gebezigd geeft het verachting te kennen: *Kent gij dat mensch? neen, ik heb het mensch nooit gezien*. Doch deze beteekenis kan door nadere omschrijving zoo gematigd worden, dat de uitdrukking in het vertrouwelijke en gevoedelyke overgaat: *Het lieve mensch begrijpt mij niet. Uwe moeder is nog hetzelfde goede gulle mensch, dat zij altijd geweest is.*— De uitdrukking *vrouwensch*, ook zonder lidw., is altijd beledigend, en *vrouwspersoon* is voor het minst onbeschaafd.

Gemeenslachtige woorden.

132. Naar den voorgaanden regel schikt zich ook het gesl. van gemeenslachtige ww. dat is van zulke, die M. of V. zijn, naarmate zij van mannen of vrouwen gebezigd worden, b. v.: *Bode, gids, erfgenaam, echtgenoot, lotgenoot, vreemdeling, kweekeling* enz. Hiertoe behoort volgens Bild. ook lid- of ledemaat; maar zie Geslachtwr. bl. 3.

Uitz.: *gast*, dat ook van eene vrouw gebezigd M. is; en *kennis* en *wacht*, die ook van mannen gebezigd V. zijn.

REGELS VOOR HET M. GESLACHT.

133. Mannelijk zijn :

A. *Uit de beteekenis des woords.*

I. De namen der maanden: “*Het was in den Mei,*” zegt het bekende liedje, en “*April doet wat hij wil,*” het Holl. spreekw.¹

II. De namen der boomen :²

Uitz.: *de linde, tamarinde* en *tamarisk* zijn V.

III. De namen der viervoetige dieren.

Uitz. V. zijn: *Kat, muis, mol* en *rot, wezel lamprei* en *marmot.*

O. zijn: *Rund, paard, varken* en *zwijn, hert, schaap, fret* en *konijn.*

Voorts is het jong van een dier O.: *het lam, kalf, veulen, welp* enz. Uitz.: *de big* V.

IV. De namen van edelgesteenten: *smaragd, saffier* enz.³

B. *Uit beteekenis en vorm des woords.*

I. Het zakelijk deel van een wkw. als het eene daad te kennen geeft, b. v. *lach, tred, loop, druk.*

Somtjids met veranderde vokaal: b. v. *rid* van *rijden*; *vond, sprong* en *slok*, van *vinden, springen slikken*; *drang, dwang, zang, klank*, van *dringen* enz.; *dunk, dronk* en *worp*, van *denken, drinken* en *werpen.*⁴

II. Alle namen van werktuigen op *er* uitgaande, als *hamer, stamper, snuiter* enz.

Uitz.: V. is *kluister.*⁵

O. zijn *anker, kouter* en *lemmer.*

III. Woorden op *dom* uitgaande, die eenen staat of eene gesteldheid te kennen geven: *ouderdom, eigendom,*⁶ *wasdom, rijkdom* enz.

C. *Uit den vorm des woords alleen.*

Alle woorden op *em* of *sem*, en alle waarin *m* door een' medeklinker wordt voorafgegaan.

Uitz.: *de palm*, het binnenste der hand, en *het scherm.*

¹ Het spreekt van zelf dat de Hollandsche benamingen met *maand* samengesteld, als zoodanig V. zijn. Wij zullen ze, als minder bekend, hier opgeven, maar voegen er bij, dat zij uit hoofde harer beteekenis buiten Holland niet toepasselijk zijn :

Januarij,	Louwmaand
Februarij,	Sprokkelmaand
Maart,	Lentemaand
April,	Grasmaand
Mei,	Bloemaand
Junij,	Zomermaand
Julij,	Hooftmaand
Augustus,	Oogstmaand
September,	Herfstmaand
October,	Wijnmaand
November,	Slagtmaand
December,	Wintermaand.

² Met betrekking tot dezen en eenige volgg. regels, merken wij eens voor al aan, dat kunsttermen, als niet eigentlijk tot de Nederd. taal, maar tot de algemeene kunsttaal van geleerden behoorende, buiten onze beschouwing vallen.

³ Gewoonlijk merkt men hierbij aan, dat wanneer de steen, niet als zoodanig, maar als de stof waaruit iets vervaardigd is, genoemd wordt, het O. gesl. in de plaats van het M. treedt; maar deze aanmerking is van geringe toepassing. Het moge al eens te pas komen om in dien zin van *een hekler agaat* te spreken; maar de overige edelgesteenten zijn te kostbaar om er iets anders dan juwelierswerk van te vervaardigen, en als bestanddeelen van zoodanig werk zijn en blijven ze steenen.

⁴ Bilderdijk, in navolging van Ten Kate, heeft eenen regel gesteld, volgens welken ww. van den onvolm. verl. T. van een kw. afgeleid V. zouden zijn; maar in de toepassing brengt ons deze regel op een dwaalspoor, want wat belet ons de boven aangehaalde voorbeelden met veranderde vokaal, en daar benevens zoo veel onzijdige, als *bod, slot, schot* enz. van een imperfectum af te leiden? en wat zouden wij dan niet eene menigte van uitzonderingen op onzen regel krijgen! Veiliger gaat men ook hier met de beteekenis des woords te raadplegen, zonder daarom den vorm als bykomend verschijnsel geheel te verwerpen. Met inachtneming van dit beginsel zal men al zeer weinig uitzonderingen op den aangevoerden regel voor het M. gesl. overhouden; gelijk uit § 134, en aldaar nader uit Regel III., onder letter B. blyken zal.

⁵ Wij brengen dit woord gaarne met Bild. onder den vrouwelijken uitgang *ster*, maar laten zijne afleiding van *ktuizen*, dat is *omratten*, voor zijne rekening.

⁶ Hoogstr. en Bild. hebben dit woord M. en O. Siegenb. alleen M. Zou men niet een onderscheid moeten maken tusschen *den eigendom*, het regt waardoor men iets bezit, en *het eigendom*, hetgeen uit kracht van zoodanig regt bezeten wordt? Wij meenen ja. Men zou dan b. v. zeggen: *Ik betwist u den eigendom van dat huis*; en wederom: *Wat men op den weg vindt is niet het eigendom van den vinder*.

REGELS VOOR HET V. GESLACHT.

134. Vrouwelijk zijn:

A. Door beteekenis alleen.

I. De soortnamen van alle veldvruchten, moes- en tuin-kruiden.

Uitz.: Mannelijk zijn *wijje* of *ajuin*, *komijn*, *ros-marijn*, *anijs*.¹

Ook *knol*, als gewestelijke benaming voor het vrouwelijke *raap*.

Onzijdig is *look* met zijne zamenstellingen, *bies-look*, *knoflook* enz.

II. De namen van bloemen.

Uitz.: M. zijn *jenoffel*, *ranonkel*, *angelier*, *krokus* en *hiacint*.

III. De namen van boom- en tuinvruchten.

Uitz.: M. zijn *appel*, *amandel*, *mispel*, *eikel* of *aker*, benevens *citroen*, *limoen* en *meloen*.

IV. De namen van kruipend gedierte en insekten.

Uitz.: M. zijn *schorpioen*, *kakkerlak*, *kever*, *schaalbijter*, *krekel*, *vlinder* en *sprinkhaan*, benevens *kikvorsch* en *worm*.

O. *Serpent* en *kameleon*.

V. De namen der letters van het abé en der getalmerken :

De klank der a grenst nader aan dien der o, dan aan dien van eenige andere letter. Gij hebt de zes en de vier opgeteld, maar de vijf overgeslagen.

Uitz.: Een getal als verzamelde hoeveelheid, zelfst. genomen, is O.: *Hoe veel kost het honderd, het vijf en twintig?*

¹ Bild. maakt ze allen V. op grond dat men er *plant* bij denkt.

² Ook de u'zz. onder II. en III. opgegeven zouden naar Bild. Geslachtlijst grootendeels vervallen. *Wij* hebben er vrede mè, maar het spraakgebruik valt wat minder inschikkelijk.

B. *Uit beteekenis en vorm des woords.*I. Woorden op *schap* uitgaande en beteekenende :

1. Eene aandoening of gesteldheid: *gramschap*, *blijdschap*, *dronkenschap*;
2. Eene betrekking: *viendschap*, *vijandschap*, *maagschap*;
3. Een vergaderd ligchaam: *priesterschap*, *broederschap*.

Uitz.: *Het gezelschap* en *het genootschap*.

II. Woorden op *ing* als uitgang bij het zakelijke deel van een werkwoord gevoegd, om eene handeling of toestand aan te duiden: b. v. *ontmoeting*, *bevinding*, *be-rooving*, *verdrukking*; ook het voortbrengsel eener handeling: *aanmerking*, *handteekening* enz.

III. Het zakelijk deel van een wkw. met of zonder verandering der wortelvokaal, in de volgende beteekenissen :

Vooreerst: Hetgeen door de handeling in het wkw. uitgedrukt, gewrocht of bewerkt is: *voeg*, *kras*, *schets*, *lasch*, *wasch*, *scheur*, *deuk*, *kreuk*; en met veranderde

vok. *breuk, spreuk, keus, meug, wrong, kneep*, van *breken* enz. Voorts nog eene talrijke klasse met den verlengden a-klank: *spraak, maat, laag, vaag, braak, gaaf*, met vele zamenstellingen, als *opspraak, afspraak, inlaag, bijdraag, opnaam*, of met de verzachtende *e*, *bijdrage, opname* enz.³

Ten tweede: Een toestand. Van daar de spreekwijzen: *in de klem, in de knel, in de knijp zijn*; *in de maak, aan de kook, in de week, in de weer, metter* (met der) *woon, ter leen, te huur, op de dreef* of *op zijn' dreef, op de hol* of *op hol, op de luim, in de war, de wijk nemen*; benevens eenige hebbelijkheden: *aan de zuip, aan de kuch, aan de sep zijn*, waarvoor men hier te lande *aan de lik* zegt.⁴

³ Naar dezen regel, wat den vorm betreft, maar minder duidelijk naar de beteekenis, zijn ook V. *plaag, vlaag, vraag, waag, wraak, haast*. Dit geldt ook van *zorg, hulp, smart* en *acht*. *Bons* en *bots* zou men zekerlijk, als namen van handelingen, M. verwachten, gelijk ze bij Bild. voorkomen, maar bij Weil. en Siegenb. zijn ze V.

⁴ Van daar dat men meestal hoort, (zoo ik mij niet bedrieg) *op de loer, op de loop* (Kaapsch *aan de haal*), *aan de brand, in of onder de druip, aan de slug, aan de groei, aan de sukkel, in de rui, in de zit, aan de praat, in de steek* enz. Immers zijn dat toestanden. Maar buiten zoodanige verbanding zijn diezelfde ww. M. als eene daad te kennen gevende: *wij hebben een' langen zit gehad; zijne zwakheid ontstaat door een' verhaasten groei*.

C. *Uit den vorm des woords alleen.*

I. Alle woorden met den uitgang *heid*.

II. Alle die op *nis* uitgaan, met uitz. van *het vonnis* en *het getuigenis*. Maar het laatste is in den deftigen stijl ook V.

De vuilnis luidt in de gemeenzame spraak *het vullis*.

III. Alle die *ij* tot sluitletter hebben met den klank *ei*.⁵

Uitz.: *Brij* M. en *tij* O. Voorts zegt men in den omgang *het schilderij* voor *de schilderij*.

IV. Alle die op *ei* uitgaan.

Uitz.: M. zijn *kei, rei, Mei* en *malvezei*.⁶

V. Alle die op *ie* eindigen.

Uitz.: M. is *derrie*, en O. *genie*.⁷

VI. Alle ww. op *b* uitgaande.⁸

Uitz. is *rob*, en naar sommigen *web*.⁹

VII. Eindelijk alle ww. die op eene toonlooze *e* uitgaan.¹⁰

Uitz.: M. is alleen *vrede*.

O. zijn: *het einde, het kavalje* en *het weide* in de beteekenis van ingewand, van waar men

zegt: *een haas uitweiden*. *Gehalte* wordt zoo wel V. als O. gebruikt, maar het V. schijnt meer veld te winnen.

⁵ De namen der maanden, die op *tj* eindigen, kunnen hier niet in aanmerking komen, want hoewel sommigen ten onregte *Julei* en *Junei* zeggen, behoort men *Juli* en *Juni* uit te spreken, als verkortingen van *Julius* en *Junius*. In *Januarij* en *Februarij* wordt die fout niet begaan.

⁶ En volgens Weil. *het gelei*; maar mijn oor gebiedt mij met Bild. *de gelei* te zeggen, als V.

⁷ *Genie* O. te gebruiken is geen *moffrij* en *domme taalverwoesting*, gelijk Bild. zegt. Het zal te bezien staan of het niet beter van *ingenium*, namelijk een *ingenium* bij uitnemendheid, dan van *genius* af te leiden is. In de beteekenis van aanleg zegt men: hij heeft geen *genie* voor zijn vak. Wat heeft dat met *genius* gemeen? Wil men daarom *genie* O. gebruiken in de beteekenis van voortreffelyken aanleg, uitstekend kunstvermogen enz., maar M. in die van eenen mensch met zoodanigen aanleg, met zulk vermogen begaafd, gelijk men *den bloed*, *den ondeugd* enz. zegt, dat laat zich verdedigen, al is het ook dat het spraakgebruik daarin, zoo veel wij weten, geene uitspraak gedaan heeft. (Zie voorts over dit w. Geslachtwijzer bl. 12.)

⁸ De meesten worden, vooral in den deftigen spreektrant, tweegrepig gebruikt, en hebben dan de verzachtende *e* als kenteeken van het V. geslacht: *kribbe*, *ribbe*, *snebbe* enz.

⁹ Siegenb. en Weil. zijn voor het O., maar Bild. zegt *de web* of *webbe*, en wij meenen dat het thans heerschend gebruik daarvoor pleit.

¹⁰ Behalve het groote aantal ww. op de verzachtende *e* uitgaande, behoort nog tot dezen regel de talryke klasse op *te*, van byv. nmmw. en wkww. afgeleid, als *dukte*, *hoogte*, *sterfte* enz.

REGELS VOOR HET O. GESLACHT.

135. Onzijdig zijn:

A. Uit de beteekenis alleen.

I. De namen van landen, steden en dorpen, waarvan het lidw. geen noodzakelijk gedcelte uitmaakt: *Het volkrijke China*; *het aloude Rome*, *het vischrijke Scheveningen*.

Maar eigennamen die noodzakelijk een lidw. voorop hebben, zijn aan dezen regel niet gebonden: zoo zijn *de Haag* en *de Briel* M.; *de Betuwe* en *de Veluwe*, twee streken van Gelderland, V. en *het Gooi* O.¹

II. Alle verkleinww.: *mannelje*, *vrouwkje*, *huisje*.

B. Uit beteekenis en vorm des woords.

I. Alle onbep. wijzen van wkww., als *het loopen*, *het springen*; ook wanneer zij de beteekenis van eene handeling geheel verliezen: *Het eten is op tafel*; *koffij is mijn liefste drinken*, dat is *drank*.

II. Het zakelijk deel eens wkws. met *ge* of *be* voorop: *Geloop*, *gevrj*, *bedrag*, *bereik*; ook wanneer door zoodanig w. geen bedrijf, maar veel eer het bewerkt wordt uitgedrukt, als *gedicht*, *gebouw*, *bestek*, *betoog*.

Voorts houdt deze regel ook stand in zamenstellingen, waarvan het grondw. op zich zelf staande *be* of *ge* voorop heeft: *misdrif* en *narigt*, van *bedrijf* en *berigt*; *misbruik* en *aantal*, van *gebruik* en *getal*.²

III. Het zakelijk deel eens wkws. met *ver* of *ont* voorop: *verhaal*, *verval*, *ontbijt* enz.³

Uitz.: M. zijn *ontvang* en *verkoop*.

IV. Het zakelijk deel des wkws. met het toevallig onafscheidbaar voorz. *over* of *onder*: *overleg*, *overtrek*, *onderhoud*, *onderwerp*, *onderzoek* enz.⁴

V. Het zakelijk deel eens wkws. met den uitgang *sel*: *schepsel*, *kooksel*, *windsel*, *zaagsel*.

VI. Ww. met het voorvoegsel *ge* en den uitg. *te*, die eene verzameling te kennen geven: *gedierte*, *gevogelte*, *gebergte*. Dezelfde regelmaat volgen nog eenige zonder collectiva te zijn, als *gedeelte*, *gesloelte*, *ge-* of *verhemelte*, en het gemeenzame *gedoente*.⁵

VII. Ww. op *schap*, in twee beteekenissen:

Vooreerst, om eene waardigheid uit te drukken, als *het burgemeesterschap*, *baljuwschap* enz.

Ten tweede, als benaming van een oord of gewest: *graafschap*, *landschap*.

VIII. Ww. op *dom* in een verzamelenden zin: *Christendom*, *heidendom*, *schepselendom*. Ook als landsnaam: *het hertogdom*, *prinsdom* enz.

C. *Uit den vorm alleen.*

I. Woorden met den uitgang *eel*: *kasteel*, *juweel*.

Uitz.: *Karbeel* of *korbeel* en *makreel* zijn M.; *kaneel* en *pateel* of *plateel* V.

II. Ww. met den uitg. *ment*: b. v. *parlement*, *regement*, *logement*.

III. Ww. met den uitg. *et*: *helmet*, *lancet*, *portret*.

Uitz.: V. zijn *bajonet*, *palet*, *raket*, *trompet*, en eenige min gebruikelijke ww., waarover zie *Geslachtwijzer*.

¹ In zulke gevallen is de oorzaak van het gesl. in den oorspronkelijken, meestal zeer verloopen vorm, van den eigennaam te zoeken. Men raadplege b. v. F. Halma's Tooneel der Vereenigde Nederlanden, of van Leeuwen's Batavia illustrata.

² Van hier ook het onderscheid tusschen de zamenstellingen met *val*; immers zijn *witval*, *inval*, *aantal*, *afstal* M. als met den wortel van *vallen* zaamgesteld, terwijl *toeval*, *vooral* en het eenigzins verouderd *misval*, als van *geval* afkomstig, O. zijn. Daarom is *overval*, als plotselinge aanval, M., en is schielijke ongesteldheid O.

³ Niet altijd blijft de vokaal van het grondw. in de afleidingen door regels II. en III. omschreven, onveranderd: *behulp, beschot, bedrog, ontbod, vergif, verbond*. Wie er lust toe gevoelt mag er de reden van uitpluizen. In *beschot* en *verbond* zou men kunnen zeggen, pleit de meer lydelyke betekenis voor eene afleiding van het verl. deelw.; maar hoe dan met *ontbod* en *bedrog*? Wie van alles reden geven wil, moet zich al dikwijls met schijngronden behelpen.

⁴ Zie over het kenmerk van zoodanige voorzls. § 230.

⁵ Dit is hier meer in gebruik dan in Holland, waar het ook wel *gedoen* luidt, en volgens Weil. meest voorkomt in den zin van eene plaats, waar een boer zijn bedrijf, als 't ware zijn *doen*, uitoefent. In dien zin zegt men gemeenzaam in Holland zoowel als aan de Kaap: *Die boer zit in een goed gedoente*.

Algemeene regel voor zamengestelde ww.

136. In zamenstellingen houdt men zich aan het gesl. van het laatste gedeelte des woords. Zoo zijn *huisdeur* en *windvlaag* V. om het gesl. van *deur* en *vlaag*; *oogttijd* en *broodnijd* M. om het gesl. van *tijd* en *nijd*. Volgens dezen regel is *oogenblik*, althans in den deftigen stijl, M., maar in de taal des omgangs O.

Dit beginsel van geslachtsbepaling is nochtans ondergeschikt aan dat uit de betekenis des woords ontleend en § 131 opgegeven; daarom zijn *breekspel*, *blaaskaak*, *bouswicht*, M. en daarom is *helleveeg* V. *Misdruk* is O. omdat *druk* daar zo veel als *druksel* of *gedrukte is*; en in *maaltijd*, heeft het V. gesl. van *tijd* stand gehouden.

Afwijkende spreekwijzen.

137. Zoodanige zijn: *op de been komen, in de wapen brengen, onder de voet werpen, de visch koken*, waarin *been, wapen, voet, visch* verkortingen van het mrv. schijnen te zijn,¹ gelijk ook in de spreekwijs, *boter bij de visch*.

In *de beest spelen* heeft beest het oude geslacht uit het Latijn *bestia* behouden.

¹ Dit gevoelen wordt vooral waarschijnlijk door de voorbb. van het oude spraakgeb. door Kluit, bl. 101 der Voorrede op de Geslachtl. van Hoogstr. opgegeven. Daarop beroept zich ook Weil., van wien wij dit overnemen.

ZESDE HOOFDSTUK.

OVER HET GETAL IN ZELFST. NAAMWOORDEN.

Bepaling.

138. Het getal is die bijkomende omstandigheid van een hoofddenkbeeld, waardoor wij het ons als één of meer dan één voorstellen. Zie boven (§ 97). Van daar de benamingen *enkelvoud* en *meervoud*.

Niet alle voorwerpen kunnen als meerv. gedacht worden.

139. Deze wijziging van een hoofddenkb. is niet algemeen toepasselijk, omdat veel voorww. uit den aard de voorstelling van mrv. uitsluiten. Tot de zoodanige behooren onder anderen :

A. De benamingen van stoffen : *lucht, water, goud, ijzer, vet, meel, zand* enz.

B. Van deugden en ondeugden : *zedigheid, trouw, ernst; hoogmoed, bedrog, valsheid.*

C. Van hartstogten en gewaarwordingen : *toorn, liefde, hoop, verdriet, honger, dorst* enz.

D. Van toestand : *armoede, overvloed, gezondheid* enz.

E. Afdelingen v. wkw. met *ge* voorop : *gevraag, geloop* enz.

F. Nog andere die niet zoo gemakkelijk onder ééne klasse kunnen gebragt worden, als : *hulp, raad, baat, dank, roof* enz.

De bovenstaande opgaaf is toereikend om aan te toonen, dat men slechts de beteekenis van een zelfst. nmw. behoeft te raadplegen, om te weten of het al dan niet voor een mrv. vatbaar is.

Sommige alleen in het meerv. gebruikelijk.

140. Hiertoe brengen wij met Weil. : *inkomsten, onkosten, kosten, ouderen,*¹ *voorouderen, Alpen, hersens,*² *lieden,*³ *gezusters, gebroeders* enz. Voorts nog : *metten,*⁴ *verzenen,*⁵ *zemels.*

¹ *Ouderen.* Het enkelv. *een ouder* mag in een geregeld opstel vreemd klinken, maar in het dagelijksch leven hoort men het dikwijls, b. v. : "*Het is hard voor een ouder, met onverschilligheid behandeld te worden.*" Men beproeve het dit anders uit te drukken.

² *Hersens.* Wij hebben in navolging van Weil. woordenb. in den Geslachtwijzer het enkelv. *hersens* opgegeven ; in Bild. geslachtl. komt het ook voor, maar met de gegronde aanmerking, dat het verouderd is.

³ *L eden,* in de gemeenzame taal *lude* en doorgaans bij verkorting *lui*, klankverwant met het H. D. *Leute*. Dit komt onder anderen ook in het mrv. van veel samenstellingen met *man* voor : *landman, zeeman, timmerman* hebben *landlieden* enz. Maar *staatsman* heeft *staatsmnnen*.

⁴ *Metten.* Eigentlijk de vroegdienst in de Roomsche Kerk. De spreekwijs : *iemand de metten lezen, of voorlezen,* beteekent iemand berispen of bestraffen. Misschien was het in kloosters gebruikelijk, dat zij, die zich daags te voren aan eenig pligtverzuim hadden schuldig gemaakt, bij de vroegdienst daarover onderhouden werden.

⁵ Het enkelv. van dit thans verouderd w. komt voor Hoz. xii. 4 en Joh. xiii. 18, alwaar het *verssen* gespeld wordt, en Job xviii. 9, in den verzachten vorm *verzene*.

Tweederlei kenteeken van het meervoud.

141. Het mrv. van zelfst. nmww. wordt aangeduid door bijvoeging van *s* of *en* tot het enkelv. Deze uitgg. kunnen wel in vele gevallen door elkander gebruikt worden, maar dikwijls zou men een geoeffend oor kwetsen door *s* te gebruiken waar de welluidendheid *en* vereischt, of omgekeerd. Eene korte aanwijzing van hetgeen het taalgebr. ons hierin voorschrijft, zal vooral voor vreemdelingen niet ondienstig zijn.

En als teeken des meervouds.

142. Deze uitgang wordt gebezigt:

I. In ww. van ééne lettergr.: *voet, voeten; hand, handen.*

Uitz. :	<i>Kok,</i>	<i>koks</i>	} Voorts de namen der letters: <i>a's, b's</i> enz. ook doopnamen: <i>twee Jans, drie Piets.</i>
	<i>Maat,¹</i>	<i>maats</i>	
	<i>Oom,²</i>	<i>ooms</i>	
	<i>Bruid,</i>	<i>bruids</i>	
	<i>Ra,</i>	<i>ra's</i>	

Man en *zoon* hebben *mannen* en *zonen* of ook *mans* en *zoons*.

Aann. Gaan zij op een' twee- of drieklank uit, waarvan *i* de laatste letter is, dan nemen zij de *j* als overgangs-consonant aan: *haai, haaijen, kei, keijen; fooi, fooijen; boei, boeijen.* Ook hebben *vlooi* en *koei*; maar *zee, ree, kwe* en *knie* hebben *zeeën, reeën, kweën* en *kniën*.

II. Ww. van twee of meer lettergr. met eenen uitg. waarin een volle vokaalklank gchoord wordt, b. v. : *gezelschap, ergernis, wandeling, kaneel, schilderij* en *tooveres* hebben *gezelschappen* enz.

Uitz. : Ww. op *aar, ier* en *aard* hebben wegens de verwantschap van deze uitgg. met het doffe *er* meestal *s*: *hoveniers, zondaars, lafaards, ponjaards.*³

¹ *Maten* is het mrv. van *mate*, dat thans door intrekking ook *maat* luidt: *drie maten meels.*

² *Ooms* als mrv. wordt door Bild. in zijne spraakl. afgekeurd; maar een bloot afkeuren werpt geen spraakgebr. omver. Men onderzoeke liever of *oom* niet oulings *ohem* was, gelijk het H. D. *Oheim* met toonloozen uitg.; in welk geval het volgens § 144 geregeld de *s* tot teeken des mrvs. zou hebben. Zoo is het volgens Ten Kate (2de proeve van afl.) met *bruid*, dat oulings *brued* geschreven werd, en dit pleit voor het gebruikelijke mrv. *bruids*, waarvoor Weil. in zijn Taalk. woordenb. *bruiden* geeft.

³ Veelal hoort men voor *uynsgard* en *boomsgard*, *uingerd* en *bogerd* zeggende; en dit *bogerd* wordt aan de Kaap tot *booit* zamengevlooken. Van daar

dan in het mrv. *wijngaards* en *boomgaards*. Kiesche sprekers zullen zich van het mrv. op *s* in deze ww. onthouden, want het spraakgebr. heeft hier blijkbaar misgetaast. Immers hebben wij hier niet met eenen uitg. maar met het zelfst. *gaard*, dat is *hof of tuin te doen?* Maar hoe dan met *aard* in *wreedaard*, *lafaard* enz.? Is dat niet ook een zelfst. nmw.? en toch wil het taalgebr. en Bild. (Spraaikl bl 101) dat men *wreedaards* en *lafaards* zeggen zal. Wij houden dit *aard* voor verharding van den uitg. *er*, en gelooven dat men *wreedaard* en *lafaard* zegt, gelijk men in de gemeenzame taal *lievert* en *dik-kert* hoort zeggen.*

De en in n veranderd.

143. Wanneer een woord op *be*, *de* of *te* uitgaat, kan men met *n* als teeken des mrvs. volstaan: *behoefte*, *gelofte*, *begeerte*, *tobbe*, *muude* hebben *behoefien* enz. niet *behoeftens*.

Zoo wil men het thans hebben, op grond dat men geen dubbel teeken tot aanwijzing van het mrv. moet gebruiken. Heeft men hier de wet der spaarzaamheid niet kwalijk toegepast en er de regelmaat aan opgeofferd, volgens welke, ww. met doffe eindklanken hun mrv. op *s* hebben? Die vraag mag thans onnoodig schynen, dewijl, zoo als men zegt, de kogel door de kerk is. Wil men nochtans, wat sommige ww. op *te* betreft, tot de regelmaat terug keeren, men kan goed gezelschap op weg krijgen, want van der Palm schrijft *gemeentens*, *gezindtens*. Wat de ww. op *de* betreft, daar zullen wij niet over twisten, want deze lijden in het enkelv. afkorting, en zoo hebben *mud* en *vod* geregeld *mudden* en *vodden*; maar voor *tobben* zullen wij Hollanders wel *tobbens* blijven zeggen, al zouden wij dan ook *tobbens* schrijven, omdat wij geen enkelv. *tob* kennen. Intusschen komen wij met al dat *tobben* n'et verder, en zouden om der eenparigheid wille liever in *gemeenten*, *behoefien*, *gezindten* enz. berusten; want *beloofien*, *gedachten* zijn te wel gevestigd om zich aan de regelmaat te onderwerpen; en dit geldt nog meer van woorden op *de*, als *perioden*, *offeranden* enz.

Wij kunnen hier niet van af zonder tegen het mrv. *belangens* te waarschuwen, eene fout die ook in Holland dikwijls begaan wordt; men zou even goed *gezangens* voor *gezungen* kunnen zeggen, of met den Kapenaar *vrouwens* voor *vrouwen*.

De s als kenmerk des meervouds.

144. Deze komt voor:

I. Achter de uitgg. *el*, *er*, *em*, *en* en *je*: *kagchels*, *ruikers*, *balsems*, *dekens*, *hoedjes*.

II. Achter een vok. wanneer de klemtoon vooraf gaat; en dan wordt, om vergissingen in de uitspr. voor te komen, een scheidingsteeken gebruikt, als: *zebra's*, *echo's*, *quarto's*, *indigo's*.

III. Achter den tweekl. *ie*, wanneer de klemtoon voorafgaat: *akademies*, *kamperfoelies*, *aspersies*, *provincies*; maar met den klemtoon op den uitg. *harmonieën*, *parochieën*.

Dit zelfde onderscheid merkt men op in ww. van twee

* Het Engelsch kent dezen uitg. ook; immers is *wizard*, een toovenaar, een *wijzert*, *niggard*, een *nijdigert* of *nijdigard*; *haggard* is blijkbaar verharding van het H. D. *hager*, waarvoor wij *mager* zeggen, en zoo vervolgens.

lettergr. : *lelies, naties, porties, tralies* met den klemtoon op de eerste lettergr. ; terwijl men van *oblie* en *genie*, *obliën* en *geniën* maakt, en, wil men zich gelijk blijven, ook van *moskee* *moskeën*.

Het aangewezen beginsel nader bevestigd.

145. Dat de volle eindklanken *en*, en de doffe *s* als teeken van het mrv. aannemen, is uit het hierboven gezegde reeds overtuigend gebleken : de uitgg. *be, de* en *te* (waarvan § 143) maken thans veelal uitzondering, maar voorheen zeide men regelmatig *tobbens, muddens, behoefkens*,¹ wordende de *n* ingeschoven, misschien om voor te komen dat *es* met den scherpen uitg. van *v. nmww.* als *voogdes. zondares* enz. verward wierd.

Ten Kate, D. I., bl. 384, maakt dit zelfs tot een' regel, en spreekt van geene uitzonderingen.

Meer eenparigheid in dezen dan men wel denkt.

146. Het is opmerkelijk dat de volle eindklanken nooit hun *en* met *s* verwisselen ; maar wel de doffe eindklanken hunne *s* met *en*. Wie toch zal *kapels, muskets, tooneels, pistools* voor *kapellen, musketten* enz. zeggen?¹ Omgekeerd gaan *vogels, hersens, dochters, letters* in *vogelen, hersenen, dochteren, letteren* over.

¹ Niet dat er geen *ww.* met volle eindklanken zijn die in het mrv. *s* hebben, maar dit is niet bij verwisseling voor *en*, maar omdat wij ze als vreemdelingen in onze taal ongemoeid laten : daarom zeggen wij *balkons, bataljons, coupons, romans*. Maar ook vreemdelingen helpen somtijds het aangewezen beginsel bevestigen ; immers zeggen wij *kanons* voor kerkelijke wetten, en *kanonnen* voor geschut ; en wanneer wij den klemtoon in *Professor, Doctor* enz. onverplaatst laten, vergenoegen wij ons met *s*, maar brengen wij dien op *or* over, dan heet het *professoren, doctoren* enz.

Het tweederlei mrv. in ww. met doffe eindklanken niet volstrekt onverschillig.

147. De meer slepende uitgang *en* heeft in den deftigen spreektrant stand gehouden, waartoe het bijbelsch taalgebr. ongetwijfeld heeft bijgedragen. Immers hoe-wel wij dagelijks *vogels, tafels, sleutels* en *bezems* hooren, zullen wij toch nooit anders zeggen dan de *vogelen* des hemels, de *tafelen* der wet, de *sleutelen* des hemelrijks, met *bezemen* gekeerd, enz. Even min zal men in gezegden als de volgende het slepende mrv. op *en* bezi-gen : Hier zijn vier knickers. Wie wil ouwels hebben ? Uw jongens spelen met hoepels en vliegers, de mijne met schoffels en gieters.

In sommige gevallen worden eensluitende ww. in het mrv. door *s* en *en* naar hunne beteekenis onderscheiden: *bal*, een rond ligchaam, heeft *ballen*; *bal*, een dansgezelschap, *bals*; *hemel*, als verblijfplaats der gezaligden heeft *hemelen*; ook als dichtelijk mrv. van het zichtbare luchtgewelf: "De *hemelen* vertellen Gods eer," maar de *hemel* van een ledekant of van eenen troon, heeft *hemels*. *Gruuelen* zijn verfoeyelijke daden; stoute kinders noemt men wel eens *gruwels*, maar nooit *gruuelen*. *Letters* zijn schriftteekenen, maar *letteren*, in de beteekenis van het Eng. *literature*, heeft wat meer in. *Garde*, als taaije boomtak, heeft *garden*; van daar, door de *garden*, dat is door de spitsroeden, loopen. Maar *garde*, soldaat van de lyfwacht, heeft *gardes*. Zou zou men moeten zeggen: het hof heeft dezen winter verscheiden *thee's* gegeven, en wederom: de Javasche *theeen* doen voor de Chinasche niet onder.

Verandering van vokaalklank in het meerv.

148. Hieromtrent heeft men het volgende in acht te nemen.

I. De korte klinker van het enkelv. blijft ook in het mrv. kort, en tot dat einde wordt de eind-cons. verdubbeld: *pak, pakken; kop, koppen* enz.

Uitz.: Bad, baden; bedrag, bedragen; bevel, bevelen; blad, bladen; dag, dagen; dal, dalen; dak, daken; gat, gaten; gebed, gebeden; gebod, geboden; gelag, gelagen; glas, glazen; God, goden; hol, hollen; lot, loten; pad, paden; slag, slagen; schot, schoten; slot, sloten; spel, spelen; staf, staven; vat, vaten; verlof, verloven; weg, wegen. Voeg hierbij eenigen die van vok. veranderen, dewijl zij hun mrv. van een verouderd enkelv. vormen. Lid, leden; schip, schepen; smid, smeden; spit, speten; split of spleet, spleten; stad, steden.¹

II. Lange klinkers blijven lang, al is het dat dubbele klinkers naar de regels der spelling in het mrv. enkel worden: *vraag, vragen; week, weken; noot, noten* enz.¹

¹ Deze lijst van uitz. zou sommigen wat lang kunnen voorkomen; maar Ten Kate, van wien wij ze, met bijvoeging van weinige door hem overgeslagen ww., overnemen, zegt dat de uitz. tot den regel staan als 20 tot 250, dus acht ten honderd.

Het verlengde meerv. op eren en enen.

149. Dit bepaalt zich tot de volgende woorden:

Been, beenderen, beenders of beenen
Blad, bladeren, bladers of bladen
Rad, raderen of raders
Ei, eijeren of eijers
Kind, kinderen of kinders
Gemoed, gemoederen
Kalf, kalveren en kalven

Volk, volkeren of volken
 Goed, goederen
 Lam, lammeren en lammers
 Lied, liederen
 Rund, runderen en runders
 Kleed, kleedren en kleeden
 Hoen, hoenderen en hoenders
 Spaan, spaanderen en spaanders.¹

Eindelijk hebben *rede* en *lende* in het meerv. *redenen* en *lendenen*; van daar ook *leerredenen* van het enkelv. *leerrede*.

¹ Deze lijst geven wij, met weglating van het verouderde, op het gezag van Ten Kate. Ten opzichte van *spaan* merken wij aan, dat het als een dun stuk hout thans in het enkelv. veelal *spaander* heet; van den vorm *spaan* komt het bijv. *spanen*, b. v. een *spanen doos*. De zamenstellingen *roeispaan*, *schuumspaan*, *klakspanen* enz hebben *roeispanen*, *schuumspanen*, *klakspanen*.

Nadere beschouwing der voorgaande lijst.

150. Wij merken hierop aan :

1. Dat hetgeen § 147 van het onderscheiden gebruik van *en* en *s* als teeken des mrvs gezegd is, ook hier geldt: b. v. *beenders*, *bladers* enz., zullen in den deftigen stijl niet ligt voorkomen. Daarentegen zijn *kalveren* en *volkeren* van de gemeenzame taal uitgesloten.

2. Dat in sommige ww. de beteekenis verschilt naar mate van den uitg. waarvan men zich in het mrv. bedient, b. v.: *been*, als hard bestanddeel van een bewerktuigd ligchaam, heeft *beenderen*, *beenders* of *beenen*, maar als lid waarop men staat, alleen *beenen*. Zoo zegt men wel de *bladeren* der boomen, maar de *bladen* van eene tafel; de *kleederen* van man, vrouw of kind; maar de *kleeden* als mrv. van een vloer- of tafel-kleed enz. Voorts onderscheidt men *liederen*, dat is *gezangen*, van *lieden*, in de beteekenis van menschen, en *raderen* mrv. van *rad*, van *raden*, dat is *raadslieden*.

3. Eindelijk zij aan min ge oefende Zuid-Afrikanen gezegd, dat een *eijer*, een *hoender*, een *lammer* als enkelv. in Hollandsche ooren al heel vreemd klinkt. Tegen het mrv. *goeters* voor *goederen* behoeven wij nauwelijks te waarschuwen.

Verzachting van de sluitletters f en s.

151. *F.* en *s* gaan in het mrv. in *v* en *z* over. Maar de *s* wordt na *p* of *t* niet verzacht: *rups*, *rupsen*; *koets*, *koetsen*. *Kaars* heeft *kaarsen* en *pers*, *persen*. Voorts

spreekt het van zelf, dat waar de uitspr. verdubbeling eischt geene verzachting te pas komt: *bef*, *beffen*; *bus*, *bussen*.

Meerv. van eigennamen.

152. Het mrv. der eigennamen is aan dezelfde regels gebonden als gemeene namen: De *Cicero's*, de *Catilina's*, de *Nero's* en *Caligula's* (volgens § 144. II). De beide *Brutussen*; er waren onder de Romeinsche Keizers meer *Domitianen* dan *Titussen*. Men vond te allen tijde onder de koningen meer *Rehabeams* dan *Salomo's* of *Davids*.

—————
ZEVENDE HOOFDSTUK.

—————
OVER BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

Bepaling.

153. Een bijv. nmw., zeiden wij § 73, is de naam van eene eigenschap of omstandigheid, welke ik mij voorstel als in of aan eene zaak aanwezig—welke ik, in gedachte, als het ware *daarbij voeg*.

Dat de wijze van voorstelling hier alles afdoet, blijkt daaruit, dat de eigenschap in het afgetrokkene beschouwd, niet anders dan door een zelfst. nmw. kan uitgedrukt worden. Zij wordt, om met Bild te spreken, *verzelfstandigd*, b. v.: *De dikke boom*, *de vlugge jongeling*; *de dikte des booms*, *de vlugheid des jongelings*. In het eerste paar voorbb. hebben wij een enkel voorw. door zekere eigenschap gewijzigd; in het tweede paar, twee afzonderlijke voorww., waarvan het eene als bezitter van het andere voorkomt.

Gevolgtrekking.

154. Het bijv. nmw., als zoodanig,¹ geeft derhalve *niet* een voorw., maar de wijziging van een voorw. te kennen, en is dus streng genomen voor get., gesl. en geval niet vatbaar, welke allen *attributen* van voorww. zijn. In zoo verre het van uitgg. verandert, geschiedt dit om deszelfs betrekking tot het zelfst. nmw. aan te wijzen, om het ontbrekende in de verbuiging hiervan aan te vullen, of eindelijk, om den hooger en lageren graad waarin eene eigenschap wordt toegekend, aan te duiden.

¹ *Als zoodanig* zeggen wij, want zoodra het als zelfst. gebruikt wordt verandert het van aard: *Er kan in een boek veel nieuws en tevens veel waars vervat zijn; maar wat baat het, wanneer het nieuwe niet waar, en het ware niet nieuw is?* Het wezen van een rededeel ligt niet in de gedaante van een w., maar in deszelfs betekenis in het verband der rede.

Soorten van bijv. naamwoorden.

155. Men zou bijv. nmww. gevoegelijk naar hunne beteekenis in eigenschaps- en omstandigheidsww. kunnen onderscheiden; en de nuttigheid dezer onderscheiding is daarin gelegen, dat men onder de tweede benaming vele ww., die te onregte anders genoemd worden, tot de bijv. nmww. betrekken kan. Zoo zijn dan bijv. nmw. niet alleen die eigenschappen aanduiden, maar ook

I. Telww. en alle minder bepaalde benamingen van hoeveelheid: als *veel, weinig, geen, beide, menig, ieder, elk, alle, eenige, ettelijke, sommige* enz., of wel van hoedanigheid: als *zulke, dergelijke, andere, hoedanige, zoodanige, dezelfde, allerlei, allerhande* enz.

Voorts, 2. tijd- of plaats-bepalingen, als: *verleden, toekomend, aanstaande, tegenwoordig, verwijderd, verafgelegen, naburig, belendend* enz.

Eindelijk, 3. alle declww. Dezen wijzigen niet zoo zeer het voorw. als deszelfs bestaan: *Een zittend mensch, een loopend paard, een gelezen boek.*

Nadere beschouwing der verbuiging van bijv. nmww.

156. Na hetgeen over dit onderw. in het Hoofdst. *Verbuiging* gezegd is, kunnen wij ons tot de volgende bijzonderheden bepalen. (Zie aldaar § 120.)

I. Een bijv. nmw. met een voorw. voorop, wordt even zoo verbogen als met het bep. lidw.¹ (Zie tweede voorb. van verbuiging § 109.)

II. Na de ww. *menig, eenig* en *zeker* blijft een bijv. nmw. in het M. en O. veelal onverbogen: *menig stout kind, zeker oud koopman*, maar niet in het V.: *menige zwakke moeder.*

III. Wat de verbuiging van een bijv. nmw. zonder zelfst. in het enkelv. betreft, hieromtrent is het gebruik nog wankelend. De beste schrijvers schijnen het daaraan te rigten dat men aan den 2. nmv. alleen de *n* zou toekennen, dus: de *wijze*, des *wijzen*, den *wijze*, den *wijze*.²

IV. Het weglaten der verzachtende *e* van het bijv. nmw. M. na het niet bep. lidw. is dikwijls niet onverschillig. Wanneer namelijk het zelfst. eenen werker of ook eenen ambtenaar te kennen geeft, dan wordt door de gezegde *e* weg te laten, de eigenschap door het bijv. nmw. uitgedrukt, meer op de verrigting dan op den

werker toegepast: *een sterk looper, eter, rooker* enz., is iemand die sterk *loopt, eet, rookt*, zonder dat hij juist sterk van ligchaam behoeft te zijn; *een groot schilder, een goed koning*, zijn als schilder en koning groot en goed; maar een *groot* schilder, is er een van meer dan middelmatige gestalte, en een *goede* koning, is goedaardig en toegevend, en misschien door overmaat daarvan *geen goed koning*.^{*} Een *oud student*, een *oud soldaat* is een die lang aan de akademie of in dienst geweest is; maar een *oude student* en een *oude soldaat* zijn reeds bejaard, maar kunnen daarom nieuwelingen aan de H. S. en bij het leger zijn.³

V. Eindelijk merke men op dat de buigings uitgg. zoo wel van het bijv. nmw. als van het lidw. en bezitt. voornm. dikwijls verzwegen worden. De welluidendheid moet hierin tot rigtsnoer zijn.

~ Hetgeen door een net spreker verzwegen wordt, kan ook in de meeste gevallen bij het schrijven weg gelaten worden. Niemand, die geen liefhebber van teemen is, zal zeggen of schrijven: "Door eenen regelmatigeren voortgang zullen ook verhevenere waarheden door ons bereikt worden." Men zegge en schrijve kort af *een regelmatig* en *verheven*.⁴

¹ Weiland (Spr. bl. 88) wil de bezitt. voornmw. hiervan uitzonderen; maar wij bekennen dat wij de klem zijner redenering niet voelen, wanneer hij zegt: "Sommigen willen dat men b. v. *mijn lieve kind* schrijve; doch verkeerdelyk, dewijl men nimmer zal zeggen: *zijn wreede geweld, mijn scherpe zwaard*." Is dat wel zoo zeker? Wij zouden meenen dat men in *zijn wreede geweld* de *e* van het bijv. zou kunnen missen, omdat de eerste lettergr. van het volg. w. denzelfden doffen vokaalkl. heeft; maar waarom men niet even goed *mijn scherpe zwaard* als *mijn scherp zwaard* zeggen zou, kunnen wij niet bevroeden. Zie hier een ander voorb.: *De gierigaard kan van zijn lieve (leef?) geld niet scheiden*.

² Wij zullen over dit onderw. de resultaten van ons onderzoek kortelyk mededeelen; en hoewel hier bepaaldelyk van het enkelv. gesproken wordt, zullen wij, om er niet op terug te komen, ook omtrent het mrv. het noodige aanstippen. Dat de thans meer en meer veldwinnende wijs van het bijv. enkelv. te verbuigen, iets nieuws is, blijkt daaruit, dat S. Stijl, Borger en v. d. Palm, waarvan de eerste in 1804 en de laatste in 1841 overleed, eenparig de *n* als sluitletter in alle verbogen nmvv. gebruikten. Bij nieuwere schrijvers vinden wij den 3. en 4. nmv. zonder *n*; waarbij, zoo als het pleegt te gaan, een trapswijze voortgang op te merken is. Bij M. C. van Hall leest men b. v. op ééne plaats: *de standvastigheid van eenen wijze*, en op eene andere: *het laatste geschenke van eenen wijzen*. Zoo bij J. de Vries: *den schuldige te straffen; den grootsten letterkundige* enz. en elders: *dien medegevolmagtigden*. Bij des Amorje van der Hoeven is het gebr. gevestigd, zoo lezen wij b. v. den 3. nmv.: "Met eenen ernst die den ruwste en hardsochtigste door merg en beenderen dringt;" en den 4. nmv.: "Met zijne spijt over den hem ontgane"

^{*} Er is voor mij iets naïfs en bijzonder nadrukkelijks in de Kaapsche spreekwijs: Hij is zoo maar *slecht van goedheid*.

schat, vereenigen zich toorn en wraakzucht. Kon hij den eerste vergoeden, aan de laatsten voldoening verschaffen!" Zoo ook: *den geleerde, den aangekloagde* enz. zonder eenigen teruggang, voor zoo ver wij opgemerkt hebben, tot het vroeger spraakgeb. Bij Lublink Weddik (in zijne Gespr. in Soer. vorm) wisselt het oude met het nieuwe af; maar dit gebrek aan eenparigheid in dergelyke kleinnigheden is dikwyls aan den corrector der proeven te wylen; om niet te zeggen dat de welluidendheid ook wel eens het oude boven het nieuwe kon doen verkiezen. Uit al het aangehaalde komen wij tot het besluit, dat de nieuwe wijze van verbuiging zich aanbeveelt, niet alleen door den voorang der opgenoemde schryvers, maar ook van andere die niet minder gezag hebben, en dat de voorstanders daarvan de regelmaat volgen van het zelfst. nmw. *getuige*, hetwelk aldus verbogen wordt: de *getuige*, des *getuigen*, den *getuige*. (Zie § 108, aant. 1.)

Wat nu het mrv. betreft, geldt in het algemeen het van ouds gevestigd gebruik om de sluitl. *n* te bezigen waar geene terugwijzing is op een voorafgaand zelfst. nmw. en daarentegen de *n* weg te laten, zoo vaak zulke terugwijzing plaats vindt; hetgeen overeenkomt met § 120. Maar met opzigt tot het laatste kunnen er twyfelachtige gevallen voorkomen, waarom wij dan ook hier tweederlei gebruik bij goede schryvers aantreffen. Zie hier in het kort onze bevinding:

a. Wanneer twee bijv. nmww. zonder zelfst. bij elkander staan, wordt het eerste als bijv. en het tweede als zelfst. gebruikt: *Zoo vele anderen* v. H.; *die ingebeelde wijzen* v. d. H. En naar denzelfden regel in het enkelv. *den welmeenenden* oude L. W.; *den grootsten letterkundige*. J. d. V.

b. Bij de uitdrukkingen *de eerste* en *de laatste* in beide getallen, heeft men wel toe te zien of zij als plaatsvervangers staan, dan wel als bijv. nmww. waar het zelfst. bij gedacht wordt. Dit onderscheid is bij den anders keurigen S. Stijl niet alijd in acht genomen, en wordt ook door latere nette schryvers wel eens verzuimd. Uit het boven aangehaalde voorb. van v. d. H. kan onze bedoeling het best blijken: "Met zijne spijt over den hem ontgane schat, vereenigen zich toorn en wraakzucht. Kon hij den eerste vergoeden, aan de laatsten voldoening verschaffen!" Dit houden wij voor juist, want hier is het geval van plaatsvervang. Zoo ook bij Stijl: "Niettegenstaande het verschil tuschen de wispelturige Grieken en de bezadigde Hollanders, waren deze scheuringen bij de laatsten de gevaarlijkste," dat is *bij de Hollanders*; niet *bij de laatste Hollanders*. Niet minder juist zegt hij elders: "De Nederlanders en de Franschen hadden op dit stuk strijdige inzigten. De eersten meenden dat zij genoeg zouden gewonnen hebben bij eene vaste vrede, de laatsten enz. Indien het aangehaalde, zoo als wij vermeen, juist is, dan zijn de volgende voorbb. onjuist: *door Anjou en Leicester, vooral door den laatsten*. S. St. *Onder het bevel van den laatsten* (namelijk Cesar). v. H. *Slaven kunnen niet bestuurd worden als vrije mannen: het is niet over de laatste dat Augustus zich als opperheer heeft doen stellen*. v. H.

c. Groote oneenparigheid hebben we opgemerkt in de verbuiging van een bijv. nmw. onmiddelyk vóór een 2. nmw. Hier komen vooral de woorden *sommige, eenige, vele, de meeste* en voorts de overtreffende trap in aanmerking. M. C. van Hall zegt ergens: *den braafsten der Romeinen*. Wij erkennen dat het eene harde invulling zijn sou, om te zeggen: *den braafsten Romein der Romeinen*, maar wij kunnen er toch niets anders bij denken, en houden de verbuiging in het aangehaalde voorb. voor juist.

Naar deze regelmaat houden wij de onderstaande voorbb. in de eerste kolom voor juist, en die in de tweede, voor onjuist:

<i>Vele</i> zijner instellingen. S. St.	<i>Eenigen</i> onzer eerste graven. S. St.
<i>Vele</i> zijner papieren. S. St.	<i>De besten</i> der menschen. S. St.
<i>Sommigen</i> uwer. v. d. H.	<i>Sommigen</i> der overpriesters. v. d. H.
<i>Vele</i> zijner reizen. v. d. P.	<i>Vele</i> hunner. M. C. v. H.
<i>In de meeste</i> dezer landen. Ham.	<i>Anderen</i> hunner vrienden. M. C. v. H.
<i>Op vele</i> der kronkelpaden. Ham.	<i>De voornaamsten</i> onzer landgenooten. M. C. v. H.

Bij *eenigen* mijner lezers. L. W.

Men is blijkbaar zonder bewustheid van eenig vast beginsel te werk gegaan, en wij gelooven dat in vele der aangehaalde voorbb. de welluidendheid tot rigtsnoer is aangenomen.

Wanneer de 2. nmv. met *onder* of *van* omschreven wordt, gelooven wij dat het bijv. nmw. als zelfst. kan verbogen worden. Zoo lezen wij: de geringe en behoeftigen onder zijne landgenooten v. d. H. door sommigen van Jacobus tijdgenooten v. d. H.

Maar ook hier, wanneer er van zaken, niet van personen gesproken wordt, zouden wij de *w* liever missen, omdat het bijv. nmw. dan noodzakelijk op het zelfst. wijst, dat nog komen moet, immers zegt men: *sommige* of *eenige* van mijne boeken zijn verloren geraakt; zoo lezen wij: *vele van hare overgevoerde waren verkocht zijnde*. S. St.

³ Nog iets anders is *oud*, wanneer het met het zelfst. tot een *w*. zamgetrokken is; immers een *oudburgemeester* is niet een burgemeester die zijn ambt reeds lang bekleed, noch ook een die hooge jaren bereikt heeft, maar eigentlijk in het geheel geen burgemeester; hij is het *geveest*. Even zoo is het met *oudkerkeraad*, *oudouderling*, *ouddiaken* enz. Het bijv. maakt dan met het zelfst. één *w*. uit, en blijft bij gevolg onverbogen. In het mrv. zegt men *oudburgemeesters*, *oudkerkeraden* enz. Tot dezelfde regelmaat behoort *grootschilder*, dat is een die groote beelden schildert, en *grafsmid*. Voorts laat het gebruik toe dat men *vóór man* en *mensch* even eens de *e* van het bijv. verzwijgt: *een goed mensch*, *een verstandig man*. Wie er lust toe heeft mag hiervan de reden uitpluizen. Zeer lezenswaardig is over dit onderw. Ten Kate Aanl. van bl. 367 tot 373; en niet minder belangrijk Bild. Verhand. over het gebr. van bijv. nmww. met of zonder uitgaande *e*. Zie 's mans Taal- en Dichtk. Verscheidenheden, D. I.

⁴ Tot een rigtanoer voor dezulken, die hun gehoor in dezen niet vertrouwen, volgt hier eene reeks van voorbb. Men zal daaruit ontwaren dat de uitlating meest plaats vindt, wanneer een toonlooze lettergr. vooraf gaat of volgt:

<i>Zijn eigen aloud geslacht</i> . v. H.	<i>Het bloeiend land</i> . L. W.
<i>Het toepasselijk deel</i> . v. d. H.	<i>Het thans levend geslacht</i> . L. W.
<i>Dat goed geweten</i> . v. d. H.	<i>Er is eene andere, een hooger stem</i> . v. d. P.
<i>Een logger denkwijze</i> . S. St.	<i>Eene zachter verklaring</i> . v. d. P.
<i>Zonder het hemelijk beginsel</i> . S. St.	<i>Het prachtig hof</i> . B.
<i>Grooter misslagen</i> . S. St.	<i>Het grootst gedeelte</i> . B.
<i>Op wijder afstand</i> . S. St.	<i>Van een open' brief voorzien</i> . v. d. P.
<i>Het schuilend kwaad</i> . S. St.	<i>Zij heeft een hooger' zin</i> . Ham.

Het ontbreekt echter niet aan uitlatingen waar geene ophooping van toonlooze lettergrepen plaats vindt, en dan is de aanleiding in de welluidendheid van den samenhang (den oratorischen numerus) te zoeken, b. v.:

<i>Een' vroegtijdigen dood</i> . S.	<i>In welk een afgrond</i> . v. d. H.
<i>Een' woesten grond</i> . v. d. P.	<i>Het leven wordt tot een last</i> . v. d. H.
<i>Een jodin van afkomst</i> . v. d. P.	<i>Alles heeft zijn' tijd en plaats</i> . S. St.
<i>Een stad; van een' naam</i> . v. d. P.	<i>Uit een schrijver van minder waarde</i> . S. St.

Men ziet uit het bovenstaande, dat zelfs het uitlatingsteeken menigmaal achterwege blijft.

Ook in den 4. nmv. van zulke voorbb. als wij § 156. IV. behandelden, blijft het lidw. een onverbogen: *de naam van een zwaarmoedig duceper*. v. d. H. *Van een hevig vijand en vervolger des Christendoms, werd hij in een warm vriend en ijverig Apostel van Jezus herschepen*. v. d. H.

Om kort te gaan, al wat wél luidt en daarbij niet met de duidelijkheid strijdt, is in dezen veroorloofd.

Verbuiging van telwoorden.

157. De grond getallen, dat is de getalnamen, zijn onverbuijgbaar¹ met uitzondering van *een*, en de telwoorden van orde worden als gewone bijv. nmww. verbogen.²

¹ In zekere zeggingen zijn nochtans ook hier sporen van verbuiging: *wij zijn met ons tweeen*, *vieren* enz. Zoo ook *kwartier over tyjen*; *des nachts na twaalven* enz. Althans Weil. Spr. bl. 181 heeft: *niet lang na zessen*; maar

wij zijn niet vreemd van het gevoelen dat de *n* hier bij abuis aangevoegd is; het grondgetal toch staat hier voor het telw. van orde; en gelijk men *twaaft ure*, *zes*, *vijs ure* enz. zegt voor de *twaaftde ure* in het enkelv., zoo zou men dan ook *twaaftve*, *zesse* enz. met de verzachtende *e* zeggen. Hiervoor pleit ook het bijbelsch gebr. *de twaaftve en de ette*, voor de *twaaft discipelen* enz.*

* Hiertoe brengt men ook de onbep. uitdrukkingen: *de hoeveelste en de sooveelste*.

Het telw. één met het bep. lidw. verbogen.

	158. M.	V.	O.
1.	<i>De eene</i>	<i>De eene</i>	<i>Het eene</i>
2.	<i>Des eenen</i> of <i>van den eenen</i>	<i>Der eene</i> of <i>van de eene</i>	<i>Des eenen</i> of <i>van het eene</i>
3.	<i>Den eenen</i> of <i>aan den eenen</i>	<i>Der, de eene</i> of <i>aan de eene</i>	<i>Het of aan het eene</i> <i>Het eene</i> ¹
4.	<i>Den eenen</i>	<i>De eene</i>	

¹ Op dezelfde wijs verbuigt men *mijn eene*, *uw eene* enz. *Een*, als tegenovergestelde van *ander*, heeft ook een mrv. b.v.: *Weinig menschen houden de juiste maat; wat de eene te veel doen, doen de andere te weinig.*

De algemeene telwoorden.

159. Zoo noemt men gemeenlijk de onbep. hoeveelheids-benamingen, § 155 onder I. opgegeven. Wat hare verbuiging betreft merken wij het volgende aan:

I. *Veel*, *weinig*, wanneer geen bep. lid. of voornmw. voorop gaat worden niet verbogen, en staan zelfs bij het mrv. van zelfst. nmww. zonder *e* als teeken des mrvs. Men zegt even goed *veel menschen*, *weinig boeken*, als *vele menschen*, *weinigte boeken*. Daarentegen: *De weinige berigten die tot ons gekomen zijn. Dit weinige voordeel.*

II. *Geen*, *eenig*, *menig*, *ieder* en *elk* kunnen volledig als ieder bijv. nmw. verbogen worden;¹ maar de 2. nmv. wordt altijd met *van* omschreven. Zulke spreekwijzen toch als: "Wij hebben geens dings gebrek," zijn verouderd; men zegge: *aan geen ding. Elk en ieder* op zich zelven, dat is zonder zelfst. nmw. dulden een 2. nmv. M. of O. op *s*: *Icders geloof is in zijn oog het beste. Elks huis behoorde in tijd van nood een toevlugt voor allen te zijn. Zoo ook een ieders en een iegelijks.*²

III. *Ettelijke* en *sommige* hebben uit den aard geen enkelv. Ook van deze ww. en van *veel* en *weinig* omschrijft men liefst den 2. nmv.³ *Alle* en *beide* dulden *aller* en *beider*: "Aller oogen wachten op U." *Beider voorbeeld staat ter onzer leering opgeteekend.*

* In § 75 hebben wij aangetoond dat een telw. zoowel zelfst. als bijv. zijn kan. Zelfst. telww. worden niet verbogen; bijv., *wel*: daarom meenden wij dat het hier de plaats was om van verbuiging van telw. te handelen.

IV. Of *beide* buiten verbinding met een zelfst. nmw. eene *n* behoort aan te nemen, wordt door sommigen in twijfel gesteld, en het gebruik is hieromtrent niet eenparig.⁴

V. *Al* kan vóór een bep. lidw. of voorn. w. onverbogen blijven. *Al de koningen, al onze kinderen* enz.⁵ Wanneer het in het mrv. bij een voornmw. staat, of door een overtr. trap voorafgegaan wordt, luidt het *allen*.⁶

VI. *Alle* geldt zoo veel als *elk* of *ieder* in zeggingen gelijk deze: *alle oogenblik, alle uur, alle dag, alle jaar* enz. *Alle man spreekt er van. Alle waar is naar zijn geld. Alle hout is geen timmerhout.*

¹ Maar het is erer ver van af dat dit altijd zou geschieden; integendeel vindt men in deze en dergelijke ww. al zeer dikwijls de buigingsuitgg. verzwegen. Zie hier voorbb.

In de strikken van een ieder. S. St.

Die aan een tegelijk onzer gaven uitdeelt. v. d. H.

Dit moest een tegelijk mishagen. S. St.

Bij den een duurt deze staat langer dan bij den ander. v. d. H.

Tot het een zoowel als tot het ander. S. St.

Een tegelijk werden de oogen geopend. S. St.

Elk der wortels. Ham.

Wij beklagen een ieder. B.

² *Elkeens* en *iedereen* hebben in den 2 nmv. *elkeens* en *iedereens*, en het laatste bij omzetting *een ieders*, maar niet gelijk Weil. (Spr. bl. 186) opgeeft, *eens ieders* en nog minder *eens iederen*. Zoo ook in den deftigen stijl *een tegelijks*.

³ Dit is niet zoo te verstaan als of wij de uitdrukking *sommiger gevoelen* en dergelijke meer, die onder anderen bij van der Palm voorkomen, als taalfout aanmerken. Het spraakgebr. moet niet aan banden liggen.

⁴ Zie hier eenige voorbb. van beiderlei gebruik:

Beide waren rampzalig. v. H.

Wanneer ik u beide zal ontvangen. v. H.

Mijne trouw jegens beide. v. H.

Vreugde en droefheid beide. v. d. H.

Ons verstand en gevoel beide. v. d. H.

Gedurig tusschen beide te gaan. S. St.

Beide zijn zij tot partijenschappen opgehits. S. St.

Onder Anjou en Leicester beide. S. St.

Beide zouden ons wel willen wijs maken. Ham.

Bij een oppervlakkig inzicht van beide. Ham.

Zoo zullen wij beiden weten. L. W.

Hetwelk u beiden begeerlijk toeschijnt. L. W.

Nieuwsgierigheid en hoop beide. v. d. P.

Een van beiden moet plaats hebben. v. d. P.

Als waren die beiden te gelijk voortgebragt. v. d. P.

Het zou jammer voor ons beiden zijn. S. St.

Beiden woonden op de landhoeve. v. d. H.

Waar zij beiden aankwamen. v. d. P.

Weegt men het gezag der bovenstaande voorbb. dan zal men niet ligt tot een besluit komen. Zij die doorgaans de uitgaande *n* gebruiken, schijnen daarin de regelmaat van *alle*, dat buiten verbinding met het zelfst. *allen* luidt, op het oog te hebben; maar *alle* heeft een enkelv. en dat heeft *beide* niet, maar geeft uit kracht van zijne beteekenis even goed eene meerderheid te kennen, als *twee, drie, vier* enz. Waarom dan ook de uitgaande *n* onzes bedunkens overtollig wordt. Er zijn er die zich aan ons gevoelen aansluiten, maar nogtans meenen de *n* niet te kunnen missen, wanneer *beide* op twee voorwerpen terug wijst, die elk voor zich mrv. zijn. Wij hebben bij S. Stijl en anderen, sporen van dat gevoelen meenen te vinden in zulke voorbb. als dit: *De natuur brengt enkele menschen voort, die bekwaamer zijn en tevens*

meer lust hebben, om af te breken, dan om te bouwen. Eene ergere soort is er van zulken, die zelfs hun eigen werk, eer het half voltrokken is, door ontijdige drift in duigen slaan. Leicester had met beiden eenige overeenkomst. S. S. Ook in zulke gevallen zouden wij de π gerust achterwege laten, en ons met het Latijnsche spraakgebr. van *utriusque* niet bekreunen. Hoe minder slaafsche navolging van het Latijn men zich aanwent, des te meer kans heeft men om zuiver Hollandsch te spreken.

⁶ Wij zeggen *kan* onverbogen blijven, niet *moet*. Men houde dit wel in het oog, en onthoude zich van het vrije spraakgebr. door willekeurige voorschriften te boeijen. Wij maken deze aanm., omdat men in deze Kolonie, op gezag van "de eerste beginselen enz. van Hagoort" heeft doorgedrongen, dat *al* vóór een bep. lidw. of voorw. nooit verbogen wordt.

⁶ Het gebr. is hieromtrent zoo eenparig, dat wij ons met weinig voorbb. vrgenoegen kunnen:

Wij allen hebben. v. d. H. *Niet allen zijn wij.* v. d. H. *De landbouw, de nuttigste kunst van allen.* S. S. *Een enkel punt, maar het gewichtigste van allen.* S. S. *De stad Delft was de moedigste van allen.* S. S.

Wanneer *alle* door omzetting van het zelfst. verwijderd is, schijnt het gebr. verdeeld.

De deuren waren allen gesloten. v. H.

Myne boeken zult gy nu wel alle kennen. v. Heusden.

Wij houden het met het laatste voorb.

Wederom lezen wij bij v. Hall: *de beelden zijner voorvaderen, alle voorsien van opschriften,—waar wij allen als plaatsvervangend zouden verkiezen.*

Bijvoegelijke naamw. onverbogen.

160. Gelijk de grondgetallen onverbogen blijven, zoo is het ook met de ww. *allerlei* en *allerhande*, *eener-*, *veler-* en *menigerlei* of *eener-* *veler-* *menigerhande* en met de zoogenaamde stoffelijke bijv. nmww. als *houten*, *zijden*, *gouden* enz.

Voorts blijft ieder bijv. naamw. onverbogen, wanneer het niet onmiddelijk voor het zelfst. staat: b. v. *Deze huizen zijn fraai* (niet *fraaije*). *Voor zoo rijk eenen man is de plaats niet duur*, (niet *rijken* en *dure*).

Over trappen van vergelijking.

161. Dezelfde eigenschappen vertoonen zich in verschillende voorww. in meerderen of minderen graad. Dit meerdere of mindere als wijziging der eigenschap, maar niet van het zelfst., wordt door zekere buiging van het bijv. nmw. uitgedrukt, en daarom schrijft men aan bijv. nmww. *trappen* of *graden van vergelijking* toe.

Welke, en hoeveel er zijn.

162. Wanneer men aan eenig voorw. eene eigenschap in ruimer mate toeschrijft dan aan een ander, dan heet dit de *verhoogende* of *verhoogende* trap: *De deugdzame arme is gelukkiger dan de rijke booswicht*. Kent men eene eigenschap in de ruimste maat aan eenig voorw. toe, dan heet dit de *overtreffende* trap: *Cresus was de rijkste*

koning van zijnen tijd. Van alle vogels is de struis de grootste, en het kolibrietje de kleinste. Oneigentlijk noemt men het den stelligen trap van een bijv. nmw., wanneer eene eigenschap buiten vergelijking aan een voorw. wordt toegekend: een ernstig man, eene onderhoudende geschiedenis enz.

Er zijn dus twee trappen van vergelijking: *de vergrootende en de overtreffende.*

Hoe zij uitgedrukt worden.

163. Voor den vergr. trap voegt men *er* en voor den overtr. *st* achter het bijv. nmw. gelijk men in de voorbb. hierboven gegeven kan opmerken. Wanneer het bijv. nmw. op *r* uitgaat vlecht men welluidendheidshalve eene *d* in; maar dit ook achter *n* en *l* te doen is onnoodig: men zegge dus *zwaar, zwaarder; guur, guurder*; maar *klein, kleiner; vol, voller*, niet *kleinder* of *volder*. De overtr. trap wordt somtijds versterkt door voorvoeging van *aller*: *De allerfraaiste muziek. Zoo ook allerbest*, en in de gemeenzame taal *opperbest*.

Hoe omschreven, en wanneer.

164. In plaats van *er* en *st* bedient men zich van *meer* en *meest* vóór het onveranderde bijv. nmw. om de trappen van vergel. te omschrijven; en dit heeft plaats zoo dikwijls de welluidendheid zulks vordert. Onder anderen in deelww. van wkww. die op twee toonlooze lettergr. uitgaan: *onthuisterend, verbijsterend, verteederend*, b. v.: *Het meest verteederend gedeelte van den brief werd bij het voorlezen verzwegen. Deze daad is voor zijn karakter nog meer onthuisterend, dan al zijn overige misstappen.*

Hoe met zamenstellingen te handelen.

165. In zamengest. ww. voege men de uitgg. aan het laatste gedeelte: *volkomener, welluidender, goedhartigste, zwaarlijvigste, hardvochtigste, niet zwaardertijvig, hardertijvig*. Zoo ook *goedkoop, goedkoopster, goedkoopst*. Wil men met sommigen liever *beter koop, best koop* zeggen; het laat zich ook verdedigen.¹

¹ Over de vraag welke van beide uitdrukkingen de voorkeur verdient was verschil van gevoelen tusschen Bild. en Siegenb. De ontmoeting was van den kant van B. om er het minste van te zeggen, niet al te heusch; terwijl het proces hangende was, werd er door Professor Cras met Professor Kinker over gecorrespondeerd. De brieven van Cras over dit onderwerp zijn voor het nagealacht verloren. De overige stukken van het proces zijn te vinden Bild. Spr. bl. 110—112; Siegenb. Taalk. Bedenk. bl. 89 en Kinkers Beoord.

enz. bl. 58 en volg. Wij berusten gaarne in de uitspr. van Kinker, die beide zeggingen goedkeurt, terwijl hij *goedkoop*, *goedkoop*, *goedkoopst* voor bijv. nmw. en *goedkoop*, *beterkoop*, *bestkoop* voor bijv. houdt. Een ding is *goedkoop* dan een ander wanneer het minder geld kost; men koopt het eene *beterkoop* dan het andere wanneer men naar evenredigheid meer waarde voor zijn geld krijgt. Een jong paard dat mij Rds. 300 kost, is immers *beterkoop* ingekocht dan een oude kuol van honderd. De laatste mag al *goedkoop* zijn, maar wanneer ik van het dier geen diefstal heb, dan is immers naar het spreekw. "*goedkoop duurkoop*."

*Onregelmatige verhooging*¹ van sommige bijv. naamw.

166. Deze zijn weinig in getal, en het onregelmatige bestaat daarin, dat het ontbrekende van één woord uit een ander van gelijke beteekenis wordt aangevuld:

Goed, beter, best,
 Veel, meer, meest,
 Weinig, minder, minst, waarvoor men ook
Weiniger, *weinigst*, zeggen kan.

¹ Men honde mij dit nieuwe kunstw. ten goede. Het is het Hoogd. *Steigerung*. Het is dunkt mij verstaanbaar, en spaart eene slepende omschrijving uit.

Andere geheel of gedeeltelijk onvatbaar voor verhooging.

167. De beteekenis van vele bijv. nmww. sluit het denkb. van trappen uit. Tot de zoodanige behooren:

1. De stoffelijke: *houten*, *steen*, *gouden* enz.;
2. Verre weg de meeste omstandigheids ww., waarover men § 155 van 1. tot 3. kan nazien;
3. Alle zamenstellingen die den bedoelden graad waarin men eene eigenschap toekent nauwkeurig bepalen: *vuurrood*, *ijskoud*, *gitzwart*, *ijzersterk*;
4. Alle die den hoogst mogelijken graad uitdrukken: *almagtig*, *overalteenwoordig*, *ontelbaar*, *eeuwig*, enz.¹
5. Sommige die alleen den overtreffenden trap hebben: *de opperste*, *voorste*, *achterste*, *bovenste*, *onderste* enz.

¹ Dat men *rolmaakter*, *volmaaktste* enz. zegt, strijdt hier niet mede; want zulke ww. moeten niet overal in den letterlijken zin worden opgevat.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

VOORNAAMWOORDEN.

Derzelver aard en verdeling.

168. Hierover is § 80 uitvoerig gehandeld. Wij houden ons intusschen aan de gebruikelijke onderscheiding,

om redenen § 70 vermeld. Zoo hebben wij dan in het Nederd. de volgende soorten van voorn. ww. :

A. <i>persoonlijke,</i>	D. <i>vragende,</i>
B. <i>wederkeerende,</i>	E. <i>aanwijzende,</i> en
C. <i>bezittelijke,</i>	F. <i>betrekkelijke.</i>

Staan wij bij elke soort afzonderlijk stil.

A. PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN.

Wat zij zijn.

169. Zij zijn plaatsvervangers van personen.

De 1. pers. of die spreekt: enk. *ik*; mrv. *wij*.

De 2. pers. of die aangesproken wordt: enk. en mrv. *gij*.

De 3. pers. of waarvan men spreekt, wordt naar het gesl. onderscheiden: M. *hij*, V. *zij*, O. *het*; en het mrv. is voor alle gesl. *zij*.

De verbuiging is § 114 afgehandeld.

Over gijlieden.

170. Sedert het enkelv. van het pers. voornw. *du* in onbruik geraakt was, begon men *gij* als enkelv. en *gijlieden* als mrv. te beschouwen. Dit was zeker eene willekeurige onderscheiding; ¹ maar hoewel dit *gijlieden* thans minder gebruikt wordt dan weleer, is het toch door onze bijbelvertaling te vast geworteld, om ooit geheel uitgeroeid te worden. Om slechts één voorb. te noemen, wie zou het willen missen in de overbekende ww. van Jozef aan zijne broederen: "Gijlieden wel, *gij* hebt kwaad tegen mij gedacht, maar God heeft dat ten goede gedacht."² Gen. l. 20.

¹ De oorsprong van *gijlieden* wordt door Bild. aldus verklaard. Men las namelijk in opdragen van boeken, in brieven en andere geschriften de letters U. L. en verbeeldde zich dat zij *U-Lieden* beteekenden, terwijl zij inderdaad bij verkorting voor *Uw-Lieve* of *Uw-Liefde* stonden, een titel waarmede de beleefdheid van die tijden menschen toesprak, die niet door geboorte of bediening op een hooger titel aanspraak hadden. Zie Bild. Verh. bl. 192 en volg. alwaar aangevoerd wordt, dat deze titel bij de Duitschers en bij de Engelsen mede in zwang was. Of dat alles overtuigend bewijst dat *gijlieden* uit den verkorten titel U. L. ontstaan is, laten wij daar; maar *belagchelyk* komt de uitdrukking *ons* niet voor, wat de Heer Bild. er van zegge, mits er een oordeelkundig gebruik van gemaakt worde.

² Wie voelt hier niet eene tegenstelling, die juist door *Gijlieden* nadrukkelijker wordt? Zoo is het ook met de woorden: "*Wilt gijlieden ook niet weggaan?*" Joh. vi. 67; en Joh. vii. 8: "*Gaat gijlieden op naar dit feest, ik ga nog niet op.*" Wij erkennen gaarne, dat *gijlieden* en *uieden* op vele plaatsen in de bijbelvertaling staat, waar geen sporen van tegenstelling te ontdekken zijn, maar moet dan het misbruik het gebruik te niet doen? En kan er niet, zelfs buiten de tegenstelling, zekere nadruk in gelegen zijn? Wat daarvan zij, van der Palm heeft in de aangehaalde plaatsen *Gijlieden* behouden, en

ook elders waar geene tegenstelling voorkomt. Wat meer is, waar de nadruk zulks vorderde, heeft hij *Gijlieden* geplaatst waar de staten vertaling *gij* heeft: b. v. Joh. xv. 5: *Ik ben de wijnstok, gijlieden zijt de ranken.* In de gemeenzame taal, waar het dan in *jeluz* of *julhe* ontaardt, en aanleiding geeft om *analogisch* ook *wulhe* en *zullie*, als 't ware voor *wylieden* en *zylieden* te zeggen, kan men het best missen. Aan de Kaap heb ik *wulhe* nooit gehoord, maar zoo veel te meer *zullie* en *hullie* als verbogen nmv. voor *beide* gesll.

Over den tweeden naamv. van pers. voorn. ww.

171. Deze thans weinig gebruikelijke¹ naamv. luidt als volgt:²

1 pers.	2 pers. enkelv. en meerv.
Enkelv. <i>mijner</i>	<i>uwer</i>
Meerv. <i>onzer</i>	
3 pers.	
M.	V. O.
Enkelv. <i>zijner</i> ,	<i>harer</i> , <i>zijner</i>
Meerv. <i>hunner</i> ,	<i>harer</i> , <i>hunner</i>

Wij merken hierbij aan: dat men voor *mijner* en *zijner* ook *mijns* en *zijns* en voor *uwer* in het enkelv. ook *uws* zeggen kan, zonder den uitgang *er* tot het V. of de *s* tot het M. te bepalen.³

¹ Zie Aant. 1. op §. 114.

² Zoo wordt deze nmv. van het pers. voornw. opgegeven in de Nederd. Spraakl. van H. Martin, vooraan in den tweeden druk van zijn *Beredeneerd Nederd. Woordenb.* geplaatst, een boek dat wij bij dezen, als aan de Kaap nog weinig bekend, aanbevelen als een handboek, dat met geringen omslag, al zeer veel vragen beantwoordt. Maar of het *wel beredeneerd* is om den 2. nmv. der pers. voorn. ww. met *van* te omschrijven, gelijk Martin, in navolging van Weil. en anderen doet, trekken wij in twyfel; wie toch zegt oot: *Ontferm u van mij? Gedenk van ons?*

³ Dit leert onder anderen de Nederd. Spraakk. uitg. door de Maatsch. tot Nut van 't Alg., § 93. Een paar voorbb. kunnen hier niet overtoellig zijn: *Doch gedenkt mijner bij u zelven, wanneer het u wel gaan zal*, Gen. xl. 14. *En hij zeide tot Jezus: Heere, gedenk mijner, als gij in uw Koningryk zult gekomen zijn*, Luc. xxiii, 42. *Zoon Davids ontferm u onzer*, Matth. ix, 27. *Wie vader of moeder lief heeft boven mij, is mijns niet waardig*, Matth. x. 37. Zoo ook in het avondmaals formulier: *Aldus zullen wij zijns daarbij gedenken.*

Over ge, we en ze.

172. *Zij, gij* en *wij* gaan buiten den klemtoon al ligt in *ge, we* en *ze* over in de uitspr., en worden ook wel zoo gespeld. *Ze* wordt daarenboven als 4. nmv. gebruikt voor *hen, haar* of *dezelve*. *Gij vraagt mij de sleutels; ik zal ze u geven.*

Zie hier eenige voorbb.:

Het zij *we* in hooger stand geplaatst zijn, het zij *we* grooters gaven ontvangen hebben, enz. v. d. H. Gehoorzaamheid trachten *we* onzen kinderen te leeren. v. d. P. Misschien zullen *ze* ook enz. v. d. H.

Verlangt men de reden te kennen, ik wil *ze* gaarne openleggen. v. d. H.

Zoo hij voor dezen man geen burgerkroon vloecht zoo goed en schoon hij *w* vlechten kon. v. d. P. Gij begreep die deugden volkomen, ja niemand be greep *ze* zoo goed. J. d. V.

Wij merken daarbij aan dat men *we* voor *wij* schrijft uit inschikkelijkheid voor de uitspr.; hetzelfde geldt van *ge*, dat echter in den deftigen stijl minder t' huis hoort, en van *ze* als *eersten* naamval; maar als 4. nmv. kan *ze* met *sy* niet verwisseld worden.

Persoonl. voorn. w. met alleen of zelf.

173. *Alleen* en *zelf* dienen om een pers. voorn. w. nader te bepalen. *Alleen* blijft onverbogen, en *zelf* rigt zich in get. en nmv. naar het voorn. w. en wordt aldus verbogen.

Enkelvoud.

M.	V.	O.
1. <i>Ik, gij, hij zelf</i>	<i>Ik, gij zij zelve</i>	<i>Het zelf</i>
2. <i>Mijns, wws, zijns zelfs</i>	<i>Mij, u, haar zelve</i>	<i>Zijns zelfs</i>
3 en 4. <i>mij, u, hem zelve</i>	<i>Mij, u, haar zelve</i>	<i>Het zelf.</i>

Meervoud.

1. naamv. *Wij, gij, zij zelve*
2. ——— Ongebruikelijk¹
- 3 en 4. — *Ons, u, hen of haar zelve.*

¹ Immers van *ons, u, hen, of haar*, het zij men er zelve bijvoege of niet, is omschrijving van het *bezit*. voorn. w.; maar niet van het *pers.* Voor: *het huis is van ons, van u enz.* kan men wel in de plaats stellen: *het is ons, uw huis*, maar niet *onzer of uwer huis*.

Gemengde aanmerkingen.

174. Ten slotte dient over pers. voorn. ww. het volgende opgemerkt te worden:

1. Dat *u* beleefdheidshalve als eerste naamv. wordt gebruikt: *u hebt mij kwalijk begrepen*,¹

2. Dat *je* in de gemeenzame taal voor 1. 3. en 4 nmv. voorkomt: *je weet het, ik heb het je gezegd, heb ik je niet gezien*.²

3. Dat men om den 3. pers. onbepaald uit te drukken zich bedient van *men, iemand, en niemand*.

¹ Men zegge niet dat het bespottelijk is, want het spraakgebr. heeft er zijn zegel op gedrukt. De Duitschers spreken iemand uit beleefdheid met den 3. pers. mrv. aan; en niet *hij* die dit opvolgt, maar *hij* die daarvan afwijkt, maakt zich belagchelyk.

² *Je* behoort tot de taal des beschaafden omgangs; maar wordt even min als *u* voor *gij* in een redekunstig opstel toegelaten; maar *jij* en *jou* is plat Holl. Van het laatste komt blijkbaar *uitjouwen*, dat is, iemand met schampere gebaren *jou! jou!* toeroepen. Zie *Bild. Verkl. Gesl.* lijst op *Jouw*.

B. WEDERKEERIG VOORN. W.

Waartoe dienstig.

175. Wanneer eene handeling tot den dader terug

keert, dan gebruikt men voor den 3. pers. *zich* in plaats van den verbogen nmv. van het pers. voorn. w. *Hij bedreigt zich* (niet *hem*). *Uwe vriendin verbeeldt zich* (niet *haar*). *Het kind bezeert zich* (niet *het*).

Over zich zelven enz.

176. Het toevoegsel *zelven* staat somtijds bij *zich* om aan de uitdrukking meer klem bij te zetten: *Al wie de deugd niet lief heeft, haat zich zelven. De rijke dwaas gunt zich zelven het genot niet van hetgeen hij bezit.* Maar een misbr. is het, wanneer men in navolging van het Eng., gelijk veelal aan de Kaap geschiedt, altijd *zelven* achter *zich* voegt, of de zin al of niet zulks vereischt, b. v.: *Hij neemt zich zelven niet in acht. Zij verbeeldt zich zelve dat zij wijs is.* Dit geldt ook van de overige voorn. ww. wanneer zij wederkeerig zijn: *Ik verblijd mijzelven over uwe komst. Gij weet uzelf niet uit te drukken.*

In dit laatste voorb. is het een belagchelijk toevoegsel, want wie *drukt*, in de hier bedoelde beteekenis, ooit iemand anders uit? En dit geldt van alle *wkww.* die alleen in den wederkeerigen vorm gebruikt worden, *ik vergis mij, gij verspreekt u, hy kwijt zich wel* enz. *Ik scheer mij eer ik uitga*, is verstaanbaar; maar niets belet mij te zeggen *ik scheer mijzelven*, wanneer ik bedoel dat ik den barbiër niet noodig heb.

Zich in plaats van elkander.

177. *Zich* in de beteek. van *elkander* te gebruiken is een aanstootelijk Germanismus, waarvoor men zich wachten moet, b. v.: *Die twee menschen zien zich alle dag.*

C. BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

Wat zij zijn.

178. Eigentlijk zijn het bijv. nmww. waardoor de toevallige betrekking van voorww. tot den 1., 2. of 3. pers. als bezitter wordt aangewezen. Zij luiden als volgt:

Enkelv.			Meerv.		
M.	V.	O.	M.	V.	O.
<i>Mijn,</i>	<i>mijne,</i>	<i>mijn,</i>	<i>Ons,</i>	<i>onze,</i>	<i>ons</i>
<i>Uw,</i>	<i>uwe,</i>	<i>uw,</i>	<i>Uwe,</i>	<i>uwe,</i>	<i>uw</i>
M. <i>Zijn,</i>	<i>zijne,</i>	<i>zijn</i>	M. <i>Hun,</i>	<i>hunne,</i>	<i>hun</i>
V. <i>Haar,</i>	<i>hare,</i>	<i>haar</i>	V. <i>Haar,</i>	<i>hare,</i>	<i>haar</i>
O. <i>Zijn,</i>	<i>zijne,</i>	<i>zijn</i>	O. <i>Hun,</i>	<i>hunne,</i>	<i>hun</i>

Men ziet uit deze opgaaf dat zij even als de pers. voorn. ww. alleen voor den 3. pers. het gesl. onderscheiden. Immers behoeft het gesl. van den pers. die spreekt

en van dengenen die aangesproken wordt, geene aanwijzing.

Verbuiging.

179. Men zie hierover § 112, en het bezittelijk voorn. w. op zich zelve gebruikt § 121. Ten opzichte van het laatste merken we aan, dat men, om streng de regelmaat te houden, het bezitt. voorn. w. zonder zelfst. nmw. gebruikt, overal zou moeten verbuigen, gelijk het bijv. nmw. in gelijkstandige gevallen verbogen wordt; maar dat het taalgebr. in dezen nog lang niet eenparig is en zich kwalijk naar de regelmaat voegt.

Het voorgaande toegelicht.

180. Wat wij bedoelen zal door voorbb. bevattelijker worden. Gelijk men zegt: *den goede, den wijze* met verzwijging van het zelfst., zou men analogisch zeggen: *den mijne, den onze* enz.¹ maar gelijk men met terugwijzing op het genoemde, *den wijzen, den goeden* zegt, zou men in een gelijkstandig geval *den mijnen, den onzen* zeggen, dus:

Bijv. nmw.

Den slechten wijn heb ik verkocht, maar den goeden gehouden.

In het mrv. absolute: Gelijk de ouden zongen, zoo piepen de jongen; en relative: Kleine vliegen worden gevangen, maar de groote vliegen door het spinneweb.

Voornw.

Uwen hoed heb ik gevonden, maar den mijnen vind ik niet.

De mijnen (dat is mijne huisgenooten) zijn mij zoo lief als u de uwen.

Neem mijne paarden, ik zal de uwe nemen.*

¹ En zoo wordt het werkelijk in Martins Nederd. Spraakl. opgegeven; maar wij twifelen of daar een voorb. van te vinden is; want ofschoon wij *het mijne, uwe, onze* enz. in het O. zeggen, kunnen wij *de mijne* in het enkelv. nooit anders dan met terugwijzing op het reeds genoemde gebruiken, en dan volgt men de analogie van het tweede voorb.

² Een gelijkstandig voorb. geeft Weil. Spraakk. bl. 102, "*Uwe kinderen leeren gemakkelijk; de mijne, niet.*" En hierbij voegen we nog enige voorbb. tot staving van het gezegde:

Zij voorzagen duizend ongeregelheden, zoo men met geringer bekwaamheden dan de *zyne* hetzelfde ondernam. S. S. De gevoelens van anderen, als aan de *onze* vijandig. J. d. V. Zij brengen in ééne maand meer verzen voor den dag dan gy in een jaar, maar welk een onderscheid tusschen de *uwe* en de *hunne* / v. H.

Deze voorbb. houden wij voor analogisch juist; het zou weinig kosten, de opgaaf daarvan nog aanmerkelyk te vermeerderen; maar men zou er even zoo veel strijdige voorbb., deels uit dezelfde, deels uit even goede schryvers tegen kunnen stellen. Het zij dan genoeg het beginsel te hebben aangewezen.

Gemengde aanmerkingen.

181. Men merke voorts nog op :

1. Dat *heur* oulings voor haar gebruikt werd, zoo wel voor het pers. als voor het bezitt. voorn. w.

2. Dat *eigen* ter versterking bij de bezitt. voorn. ww. staat : *Ben ik niet meester in mijn eigen huis ?*

3. Dat men de buigings uitgg. verzwijgen kan zoo dikwijls de welluidendheid of verstaanbaarheid er niet door lijdt : *Hoe verlang ik mijn ouden vriend te zien !* Stel hier *ons* in de plaats van *mijn*, dan zal het *onzen* worden ; want het oor is hier aan de verzachtende *e* van den eersten nmv. gewoon. Daarentegen dulden *hunnen*, *haren*, *zijnen*, *wen* dezelfde afkorting als *mijnen*.

4. Eindelijk blijven deze voornm. ww. onverbogen gelijk bijv. nmww. wanneer zij achter het zelfst. geplaatst worden : *Het huis is mijn. De overwinning is ons. Het koningrijk is uw*, en bij omzetting : *Uw is het koningrijk.*¹

¹ Zoo ook wanneer zij door *aller* of *beider* van het zelfst. nmw. gescheiden zijn, en in dat geval wordt zelfs *onze* tot *ons* ingekort : *Ons aller lot is bepaald. God is uw aller Vader. Uw beider verdiensten zijn mij bekend. Haar aller wensch is, hare kinderen gelukkig te zien.* Sommigen meenen hier eene verkorting van *onzer*, *uwer*, *harer* en dus een pers. voorn. w. te zien, en Weil. (Spraak. bl. 183) beschouwt *ons aller vader* als een gelijkstandig voorb. met *Keizer Karels wetten*. Ware dit zoo, dan zou men immers, met uitlating van het tusschen gevoegde *aller* of *beider*, *onzer vader*, *uwer moeder moeten zeggen ?* In geen geval zouden wij *u aller vriend* dat ter aangeh. pl. ook voorkomt, durven aanbevelen. Bij v. d. H. lezen wij : *uw aller hart*.

Nog moeten wij spreken van eene bijzonderheid, reeds bij Ten Kate vermeld, dat namelijk deze voorn. ww. achter het zelfst. nmw. geplaatst wel in *mynes*, *zynes*, *wes* enz. overgaan. Dit schijnt wel 2. naamv. van het bezitt. voorn. w. *absolute* genomen, zoodat *dit boek in mijnes* zoo veel beteekent als *van het myne*, dat is een gedeelte van mijn eigendom. Wat daarvan zij, wij gelooven dat de spreekwijs gedeeltelyk verouderd is en nauwelijks meer tot de beschaafde taal behoort. In het slot van het Onze Vader kunnen wij *wes* is voor *uw is het koningrijk*, gelijk de bijbelvertaling heeft, niet welluidend noemen.

D. VRAGENDE VOORNAAMWOORDEN.

Wat zij zijn.

182. Vragende voorn. ww. noemt men zulke die gebruikt worden om naar personen of zaken, of naar derzelve hoedanigheid te vragen. Zij zijn *wie*, *wat*, *welke* en *hoedanige*.

Hoe zij verbogen worden.

183. Van *welke* en *wie* is dit § 115 aangetoond. Thans voegen wij er de volgende aanmerkingen bij :

1. Dat de 2. nmv. *welks* M. en O. vóór een zelfst. nmw. welluidendheidshalve in *welken*, veranderd wordt, als *welken mans kleed, welken kinds bloed*.¹

2. Dat sommigen aan *wie* en *die* als 3. nmv. M. ook in het mrv. eene *n* toevoegen; hetgeen wel analogisch juist, maar nog niet door het taalgebr. gewettigd is.²

3. Dat *hoedanig* in het M. en O. in den 2 nmv. op *en*, en in het V. op *er* uitgaat: *hoedanigen mans, hoedaniger vrouw, hoedanigen kinds*, of bij omschrijving met *van*: *van hoedanigen man, hoedanige vrouw, hoedanig kind*. In de overige nmvv. wordt het naar *welke* verbogen.

4. Dat *welk* en *hoedanig* door het lidw. *een* van het zelfst. nmw. gescheiden, niet verbogen, en ook de buigings uitgg. van dit *een* veelal verzwegen worden, dus: 1. en 2. nmv. *Welk een man, vrouw, kind*; 2. en 3. bij omschr. *van en aan, welk een man, vrouw, kind*.

¹ Zoo wil het Ten Kate. (Aenl. D.I. bl. 480.) In de gemeenzame spr. zouden zulke zeggingen omschreven worden.

² Martin, wiens bestek in zijne Nederd. Spraakl. niet veel ruimte tot uitvoerig onderzoek vergunt, heeft in de verbuiging van dit voorn. w. den 3. nmv. voor M. en O. stilzweigend opgegeven *wien, wie* of aan *wie*. De zinspreuk van ons werk gedooft niet dat wij hem hierin navolgen. Zie hier een paar voorbeelden:

Met de uitgaande n.

Het is verwonderlijk dat de Hollanders, de Zeeuwen en de Utrechtschen, *wien* dit nog zoo versch in het geheugen liggen moest enz. S. St.

Onnozele menschen, *dien* het niet langer heugde. S. St.

Zonder uitgaande n.

Verstandige vaderlanders, *wie* Oranje's herstelling terstond de schoone dagen der oude republiek in het geheugen terug nep. v. d. P.

Hoe in het gebruik onderscheiden.

184. *Wie* vraagt onbep. naar menschen en kan daarom geen zelfst. nmw. bij zich hebben. Dat het ook betrekk. gebruikt wordt, is § 115 reeds gezegd, en kan uit de voorbb. van § 183 blijken. *Wat* vraagt even onbep. naar zaken, en komt in dien zin niet anders dan in 1. en 4. naamv. voor, terwijl de 2. en 3. niet op de gewone wijs met *van* en *aan* omschreven, maar door *waarvan* en *waaraan* vervangen worden, en datzelfde vindt ook bij de overige voorzetsels plaats: *De Doctor heeft uitgevonden waarin de kwaal bestaat en waaraan zij toe te schrijven is, hij zal nu ook wel weten waarvan hij zich als geneesmiddel bedienen moet*.

Maar *wat* treedt somtijds, voor alle gesll. en beide gett. in de plaats van *welk*, gevolgd door een zelfst. nmw. en in dat geval duldt het alle voorzetsels voor

zich : *Aan wat erfgenaam komt het huis ? Van wat vrouw is zij de dochter ? Door wat rampen is hij beproefd ?*

Welke heeft ook tweederlei gebruik : voor eerst staat het vóór een zelfst. nmw. en beantw. dan aan het Eng. what : Van welken man spreekt gij ? Welke kleur verkiest gij ?

Ten tweede staat het ook alleen en vraagt dan meer bepaald naar een of meer voorww. in onderscheiding van andere van eenerlei benaming, en dit is het Eng. *which : Hier zijn vijf bloemen, welke is de fraaiste. Gij hebt de gevoelens der beide broeders gehoord, welks komt met het uwe overeen ? Ik heb zoete appelen en zure, zeg mij maar welke gij verkiest.*

Wat voor een, is eene zeggung van gelijke beteekenis als *hoedanig*, maar behoort meer tot de gemeenzame taal. Een ondergaat hier geen verbuiging en men omschrijft de 2. en 3. nmv. b. v. : *Wat voor een koe hebt gij gekocht ? Aan wat voor een knecht of meid heeft hij den brief gegeven ? Dat een* in het mrv. vervalt spreekt van zelf : *Wat voor menschen waren de Egyptenaren ?*

E. AANWIJZENDE VOORNAAMWOORDEN.

Wat zij zijn.

185. De benaming *aanwijzend* geeft duidelijk te kennen dat wij aan eene soort van ww. te denken hebben, die de aandacht tot voorww. bepalen, dezelve als met den vinger aanwijzen. Zoodanige zijn : *deze, die, gene en zelf*, en de zamengest. *degene, diegene, dezelve*.¹

¹ Weil. (Spraaik. § 237) brengt er nog toe : *dezelfde, zulke, zekere, desgelijke, dergelyke, dusdanige, zoodanige*. Dezen hebben wij naar de bijv. nmww. verwezen. (Zie daarover § 155, 2.)

Hoe zij verbogen worden.

186. Voor *deze* en *gene* verwijzen wij naar § 116 ; voor *degene, diegene* en *dezelve* naar § 117 en voegen hierbij :

1. Dat het O. enkelv. van *gene* door Ten Kate niet erkend werd, en wij niet durven verzekeren dat het ergens voorkomt.

2. Dat *die* gelijk het betrekk. *die* verbogen wordt, (zie § 115) met dit onderscheid dat de 2. nmv. enkelv. aldus luidt : M. *Diens*, V. *Dier*, O. *Diens* of *van dat* ; en dat de 3. nmv. mrv. in het M. en O. zoowel *dien* als *die* of *aan die* heeft.¹

3. Dat *zelf* ook verzacht wordt tot *zelve*, hetgeen vooral bij een V. zelfst. of voorn. w. eigenaardig is,² en dat het voorts, ofschoon achter het naam- of voorn. w. geplaatst, als een bijv. nmw. verbogen wordt, met dit onderscheid, dat het in het mrv. altijd op *en* uitgaat. Zie hier tot meerdere duidelijkheid een paar voorbb. :

Enkelv.

M.	V.	O.
1. <i>De man zelf</i>	<i>De moeder zelve</i>	<i>Het kind zelf</i>
2. <i>Des mans zelve</i>	<i>Der moeder zelve</i>	<i>Des kinds zelve</i>
3. <i>Den man zelve</i>	<i>Der moeder zelve</i>	<i>Het kind zelf</i>
4. <i>Den man zelve</i>	<i>De moeder zelve</i>	<i>Het kind zelf</i>

Meerv.

M.	V.	O.
<i>De mannen zelve</i>	<i>De moeders zelve</i>	<i>De kinderen zelve</i>
<i>Der mannen zelve</i>	<i>Der moeders zelve</i>	<i>Der kinderen zelve</i>
<i>Den mannen zelve</i>	<i>De moeders zelve</i>	<i>Den kinderen zelve</i>
<i>De mannen zelve</i>	<i>De moeders zelve</i>	<i>De kinderen zelve</i>

Achter een voorn. w. wordt het even zoo verbogen, met uitzondering van den 2. nmv. die dan *zelfs* luidt: *om zijns zelfs wille*, waarvoor men ook met verzwijging der eerste *s*, *om zijn zelfs wille* zou kunnen zeggen.³

¹ *Dien* wordt bij Ten Kats opgegeven als behoorende tot den *hoogdravenden* stijl; waaruit blijkt dat er toen reeds tweederlei gebruik was, en dat *is* er nog; maar *dien* schijnt veld te winnen.

² Wil men aan *zelf* eene plaats onder de voorn. ww. betwisten, ik beken dat er grond toe is, en wil het gaarne voor een bijv. nmw. laten doorgaan, mits wij het over het gebruik en de verbuiging van het w. eens worden. Van nabij beschouwd zijn alle zoogenaamde voorn. ww., wanneer zij geen plaatsvervangers zijn, bijvoegelijk.

³ De welluidendheid wint er bij, en de duidelijkheid verliest niets.

Hoe zij gebruikt worden.

187. *Deze*, *die* en *gene* hebben tweederlei gebruik: vooreerst, vóór een zelfst. nmw.; ten tweede, op zich zelve.

Dezelve is te gelijk betrekk. en aanw., en wordt niet vóór het zelfst. nmw. geplaatst, maar wijst er op terug.¹

Degene en *diegene* wijzen iets aan dat nader omschreven wordt, en hebben daarom een betrekk. voorn. w. achter zich: *Degene*, *dien* of *welken gij zoekt is hier niet*. Achter het O. laat men het betrekk. veelal uit: *Hetgene* of *hetgeen hij verhaalt, is waarheid*.

¹ *Bild.* is tegen *dezelve*, als een noodeloos *indringsel* in onze taal, naar

zijn eigen zeggen *meer dan eens te velds getrokken* (Spraaik. bl. 126). *Lezenswaardig* is eene verhandeling van 30 bladzijden over dit onderwerp in het III. D. der Nieuwe 'aal- en Dichtk. Verach. *Lezenswaardig* als een voorb hoe men in een' aanval van taalzuiveraars ijver, een onschuldig woord meedoogenloos mishandelen kan. Kinker (Beoord. enz. bl. 33.) behandelt het onderw. met zijne gewone bezadigdheid, en toont onder anderen uit oude boeken aan, dat *dezelve* lang geen nieuw *indringsel* is. Hij erkent dat het "noch in de spreektaal noch in verzen gehoord wordt," maar wil het daarom nog niet uit de taal *gebannen* hebben. *Wie* zal ook zoo onverdraagzaam zijn? Een spaarzaam gebruik daarvan te maken is wel het beste. Wij zullen er in de Syntaxis op terug komen.

Hoe deze, die, gene, op zich zelven staande, verbogen worden.

188. In het enkelv. blijft de verbuiging dezelfde als of er een zelfst. nmw. volgde. Alleen zegt men voor 2. en 3. nmv. O. : *hiervan, daarvan, hieraan, daaraan*; en met andere voorzls. : *hierdoor, daarin* enz. maar niet *van dit, aan dit* enz., ten zij men werkelijk op iets wijst : *Zal ik u van dit of van dat geven?*

Maar in het mrv. krijgen *deze* en *gene* in de 1. en 4. nmv. wel eens eene *n*. Dit schijnt zich tot twee gevallen te bepalen, te weten :

Vooreerst, wanneer zij op niets terug wijzen : *Wij hebben op reis dezen en genen gesproken, die ons belang inboezemden.*

Ten tweede, wanneer zij zuiver als plaatsvervangers van het vooraf genoemde gebruikt worden : *De Engelsen en Franschen verschillen aanmerkelijk; genen zijn ernstig van aard, dezen wat luchtig.*

Maar wanneer men het voorafgenoemde achter het voorn. w. herhalen kan, dan zijn zij geen zuivere plaatsvervangers, en de *n* komt dus niet te pas : *Laten wij de boeken verdeelen : ik geef u die, en houd deze voor mij; namelijk deze boeken.*¹

¹ Zie hier eenige voorbb. van beiderlei gebruik :

De taal der dieren, voor zoo ver *dezen* eene taal hebben. v. d. P. De gevangenen hoorden naar hen; maar *dezen* niet slechts, nog één was er die naar hen hoorde. v. d. H. Echter kan men hun den lof niet weigeren, dat zij voor onze Hollanders menigmaal het ijs hebben gel roken, schoon *dezen* te traag of te onverschillig waren, om er bij tijds gebruik van te maken. S. S. Hij schetst alleen het oordeel af, zoo als het gaan zal over hen, die onder het licht des Evangeliums hebben geleefd. Bij *dezen* zal de Regier des heels naar christelyke hefde vragen. v. d. H.—Beide zijn ze door de rijkdommen tot partytschappen opgehitst, maar *deze* hebben in Athene onder het volk, en in Karthago, onder den adel, het meeste kwaad gedaan. S. S. Nu zien wij het groote ligchaam der Nederlanden in drie deelen gesplitst : *deze* zijn enz. S. S. Somtyds is het vrij onverschillig of men de *n* al dan niet gebruikt, b. v. : Hij hoorde niemand dan zijne vleyers, en onder *dezen* maakten de predikanten geen geringe vertooning. S. S.

F. BETREKRELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

Wat zij zijn.

189. Betrekkelijk noemen wij die voorn. ww. die terug wijzen op het voorafgaande.¹ Het plaatsvervangende is het kenmerk vooral van deze soort van voorn. ww. Dat aanwijzende menigmaal in betrekkelijke overgaan, is ons reeds gebleken; en zij die den 3. pers. van het pers. voorn. w. betrekk. en de 1. en 2. pers. aanw. willen noemen, zullen aan ons geen sterke tegenstanders hebben. Gewoonlijk brengt men tot deze soort: *welke, die, wie en wat*.

¹ Dat wij de volgorde der denkbb. op het oog hebben, spreekt van zelve; want in gevallen van omzetting kan het betrekk. voorn. w. wel wijzen op hetgeen in de uitdrukking volgt: *Wie mij eenmaal bedrogen heeft, dien kan ik niet vertrouwen*.

Hoe zij verbogen worden.

190. Men zie hierover § 115. Waarbij wij nu nog aanmerken:

1. Dat men wel in den 2. nmv. van *die, wiens* voor het M. en *wier* voor het V. zegt, maar voor het O. liefst *welks*.

2. Dat de omschrijving van 2. en 3. nmv. liefst met *wien* geschiedt, gelijk men dit ook doorgaans achter voorzls. gebruikt, dus *van, aan, met, bij, wien* enz.

3. Dat *welke* oulings eene *n* in het mrv. had, gelijk Ten Kate (Aenl. D. I. bl. 490) getuigt, en dat dit uit hoofde van den plaatsvervangenden aard des woords regelmatig is, hoewel het gebr., dat in naauwlijks hoorbare onderscheiden ligt mistast, voor het mrv. *welke* beslist heeft.

Verskillend gebruik der betr. voorn. ww.

191. 1. Onmiddelijk na de pers. voorn. ww. bezigt men niet *welk* maar *die*¹: *Ik die u geschreven heb; hij die ons misleidt*.

2. *Die* is in den gemeenzamen schrijf- en spreektrant vrij wat meer in gebruik dan *welke*, en kan in elken stijl bij afwisseling daarvoor gebruikt worden.

3. *Dewelke* in het M. of V. in plaats van *welke* te zeggen, is niet verkieslijk.²

4. *Wat* staat als betr. na *hetgeen, al, alles* en dergelijken. *Al of alles wat ik sparen kan is winst. Wat (hetgeen wat) gij noodig hebt, zal ik u geven*.

¹ Bild. (Sprakl. bl. 123): "Ik *welke* ongeteld ben, gij, *welke* vreemd zijt, kan niet gezegd worden, of is ten minste hoogst gedwongen." Zelfs

met weglating van het pers. voorn. w. gebruikt men hier *die*, maar niet *welk*:
 "Die 't ons overgaf was de man of vrouw." Ten Kate D. I. bl. 492.

² Bild. Spraakl. bl. 124.

Daar en waar met een voorzetsel.

192. *Waarvan, waaraan, waarin, waarbij, waarmede* enz. ook *daarvan* enz. komen dikwijls in de plaats van het betr. voorn. w. en dat wel in beide getallen en voor alle geslachten.¹

In den gemeenzamen stijl is vooral *daar* gebruikelijk, en wel door invlechting van andere ww. van het voorz. dat er bij hoort, gescheiden: *De vreemdeling, daar ik u gisteren avond van sprak, is overleden. Het huis, daar wij twintig jaren in gewoond hebben, wordt afgebroken.* Wie deze en soortgelijke zeggingen afkeurt, weet nog niet wat men onder eene *bevallige losheid* in het spreken verstaat.

¹ Ten Kate was eenigzins huiverig om in den hooger en stijl deze wijze van uitdrukking met betrekking tot personen goed te keuren. Deel I. bl. 492. Het tegenwoordig taalgebr. maakt daarin geene zwaarigheid.

Over het en er.

193. Dat het pers. voorn. w. van den 3. pers. tot de betr. voorn. ww. kan gerekend worden, hebben wij § 189 reeds opgemerkt. Dit geldt vooral van het O. *het*, dat als plaatsvervanger niet slechts van een O. zelfst. naamw. maar dikwijls van eene geheele zinsnede voorkomt: *Ik heb het boek ontvangen en neem het in dank aan.* Hier slaat *het* op *boek*. *Wij merkten wel dat zij met ons den spot staken, maar wij trokken het ons niet aan.* Hier slaat *het* op *dat zij met ons den spot staken*.

In den deftigen stijl heeft dit *het* een 2. nmv. *des* en een derden achter voorzls. *dezen*: *Toen ik vernam dat gij wel te pas waart, verblijdde ik mij des.—Wat ons in dezen te doen staat, valt moeyelijk om te zeggen.* Zoo ook *na dezen, voor dezen, bij dezen*.¹ In de gewone taal treedt *er* meestal in de plaats van *het* met een voorz.: *Uw voorstel behaagt mij, ik zal er gebruik van maken.* Zoo kan in het eerste voorb. *des* met *er* over verwisseld worden; en in het tweede kan men zeggen: *Wat er ons in te doen staat.* Eindelijk vervangt *er* ook wel een zelfst. nmw. in het mrv. zonder lidw.: *Ik heb brieven, hebt gij er ook?*

¹ Zij die *bij dezen* afkeuren, of althans liever *bij deze* schrijven, willen er dan *gelegenheid* of iets dergelijks onder verstaan hebben. Wij willen daar niet over twisten, maar wij gelooven dat *bij dezen* in gebr. was, eer men ooit aan zoodanige ellipsis gedacht had.

NEGENDE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE BESCHOUWING VAN HET WERKWOORD.

Belangrijkheid van dit rededeel.

194. Wanneer men in het oog houdt, dat elke rede uit twee hoofddeelen bestaat—het ééne, het onderw., of hetgeen waarover men handelt; het andere, het gezegde, of hetgeen men met betrekking tot het onderw. bevestigt, ontkent, vraagt of onderstelt, met één w. *zegt*; en dat dit tweede gedeelte eener rede, uit den aard der zaak, alleen door een wkw. kan worden uitgedrukt, dan zal niemand de belangrijkheid van dit rededeel in twijfel trekken, maar volgaarne met den verdienstelijken Ten Kate instemmen, daar hij zegt: “Zo min nu in de Uitspraak het Sis-geluid der *Consonanten* vermag zonder bijvoeging der *Klinkers*, zo min een romp zonder armen of beenen zig verplaetsen kan, of zoo gering als een lichaam zonder ziel is, even zo stom, zo zwak, zo levenloos is een gezeg, dat geen *verbum* vervat nogte onderstelt.” Maar trachten we ook hier, immers zoo veel mogelijk, beknoptheid met volledigheid te paren.*

Soortverdeling der wkw. naar hunne beteekenis.

195. Een gezegde stelt een onderw. voor:

I. Als *handelend*, en wel met betrekking tot een voorw. dat door zoodanige handeling wordt aangedaan; ziedaar het *bedrijvende wkw.* b. v.: *De zon bestraalt de aarde.*

II. Als *lijdend*, of liever *lijdelijk*, dat is, ten doel staande aan, de uitwerking ondergaande van eene handeling; zie daar het *lijdende wkw.*, b. v.: *De aarde wordt door de zon bestraald.*

III. Als blootelijk *zijnde*, of nader bepaald, zich in eenen toestand bevindende, het zij van rust, het zij van werking, die zich niet buiten het werkende wezen naar iets anders uitstrekt; en zie daar het *onzijdige wkw.*, b. v.: *Gelyk er orde bestaat in de zichtbare schepping, zoo behoorde er ook orde te zijn in de gedachten van den mensch, die het pronkstuk der schepping genoemd wordt. De arend zweeft in de bovenlucht, de zwaluw schiet langs de opper-*

* Dit rededeel is voorloopig reeds behandeld in § 76 en 77.

vlakke van het water; de valk staat boven zijn prooi, de woudduif klapwiekt met groot geraas.

In het eerste voorb. geven de wkww. *bestaat* en *zijn* een bloot aanwezig te kennen; in het tweede, drukken *zweeft*, *schiet*, *staat* en *klapwiekt*, toestanden of handelingen uit, die zich binnen het handelende wezen bepalen.

Uiterlijke kenmerken van bedr. en onz. wkww.

196. Hoe wel het onderscheid tusschen een bedr. en een onz. wkw. in de vorige § genoegzaam is aangewezen, geven wij ten overvloede voor min geoefenden, nog twee kenmerken van het bedr. wkw. Het eerste bestaat daarin, dat het altijd door omzetting in een lijd. wkw. kan veranderd worden, zonder dat daardoor onzin ontstaat: *Ik roep Jan*, luidt bij omzetting: *Jan wordt door mij geroepen*. Maar, *De ruiter zit op het paard*, kan niet op gelijke wijze veranderd worden in: *Het paard wordt door den ruiter gezeten*.

Het tweede kenmerk is, dat het met achtervoeging van *iemand* of *iets* een verstaanbaren zamenhang oplevert: ik kan zeggen: *ik roep iemand*, *ik lees iets*; maar niet: *ik loop*, *zit* of *sta iemand* of *iets*. *Roepen* en *lezen* zijn dan bedr.; *loopen*, *zitten*, *staan*, onz.

Hierbij dient aangemerkt, dat men, om zeker te zijn, een wkw. aan beide kenmerken moet toetsen; want sommige onz. wkww. als *zijn*, *worden*, *blijven*, kunnen wel met *iemand* of *iets* een goeden zin opleveren, maar laten zich niet door omzetting in lijd. wkww. veranderen: *Een jongeling, die niet leert, is en blijft een weetniet*, kan niet door omzetting worden: *Een weetniet wordt geweest en gebleven door een jongeling* enz.

Nog meer soorten van werkwoorden.

197. Behalve de drie genoemde hoofdsorten onderscheidt men nog onpers. en wederk. wkww.

Onpers. noemt men een wkw. dat in het gebr. tot den 3. pers. bepaald is: *het gebeurt*, *het regent*, *het vriest* enz.

Wederk. is een wkw. waarvan de handeling op den werker terug keert: *Hij slaat zich*, *ik benadeel mij*; *wij vergissen ons*, *gij verspreekt u*.

Bij eene oplettende beschouwing van deze voorbb. merken wij op, dat wederk. wkww. moeten onderscheiden

worden in toevallig wederk. en volstrekt wederk. Immers *slaan* en *benadeelen* kunnen ook buiten den wederk. vorm van vervoeging voorkomen, als: *hij slaat mij, ik benadeel u*; maar *vergissen* en *verspreken* niet, want ik kan niet zeggen: *hij verspreekt mij, ik vergis u*.

Verdeeling der werkwoorden naar den uiterlijken vorm.

198. In de drie naast voorafgaande paragrafen hebben wij de wkw. leeren onderscheiden naar hunne betekenis en verrigting; maar er is nog eene andere verdeeling, gegrond op de veranderingen waaraan de uiterlijke vorm des woords onderhevig is, en deze verdeeling is tweederlei: in gelijkvloeiende en ongelijkvloeiende, in regelmatige en onregelmatige wkw.

Gelijkvl. is een wkw. dat in de vervoeging overal denzelfden wortelklinker behoudt: *halen, ik haalde, ik heb gehaald*; ongelijkvl. dat van wortelkl. verandert: *spreken, ik sprak, ik heb gesproken*.

Een regelm. wkw. is er een, gelijk de benaming aanduidt, dat zich in de vervoeging naar de gewone regels schikt; een onregelm., dat daarvan afwijkt. *Komen* is onregelm. omdat *ik kwam* eene letter aanneemt die in den wortel niet voorkomt; *mogen*, omdat *hij mag* niet gelijk *hij leert* op *t* uitgaat, zijnde deze letter het gewone kenmerk des 3. pers.

Wat vervoegen is.

199. De toevallige veranderingen, waaraan een wkw. onderhevig is, in zekere volgorde daaraan uitdrukken, noemt men *vervoegen*. (Vergelijk § 96.) Hierbij komen in aanm. *wijs, tijd, persoon* en *getal*.

Wijzen.

200. Een wkw. kan op meer dan eene wijze uitgedrukt worden:

Vooreerst: Zonder onmiddellijke betrekking tot den pers. of de zaak die het onderw. der rede uitmaakt: *loopen, lezen, grijpen* enz. Dit noemt men *onbep. wijs*.

Ten tweede: als gezegde, wel betrekkelijk tot het onderw. der rede, maar nochtans van eenig ander gezegde onafhankelijk: *De tijd spoedt heen. Als leden der maatschappij genieten wij vele voorregten*. En dit is de *aantoonende wijs*.¹

Ten derde: als gezegde aan den aangespr. pers. gerigt,

bij wijze van bevel of verzoek: *loop, blijft*. En dit is de *gebiedende wys*.¹

Ten vierde: als gezegde van een ander gezegde, dat in de volgorde der denkbb. voorafgaat, afhankelijk: *Ik zal het niet gelooven, ten zij hij mij overtuige*. En dit is de *aanvoegende wys*.²

¹ Aant. W. is als kunstw. niet bijzonder gepast; want met deze W. wordt zoowel gevraagd en ontkend, als bevestigd, en dat is toch geen aantoonen. Waar drierlei verschillende verrigtingen zijn, valt het moeijelijk eene benaming te vinden, die alle gelijk omvat. Beschouwt men de aant. W. als tegen over de aanv. gesteld, dan ontdekken wij daarin het kenmerk der onafhankelijkheid; zij drukt eene op zich zelve staande zeggung uit; terwijl de aanv. W., gelijk de naam te kennen geeft, iets ondergeschiks of afhankelijk heeft. Moeten wij dan de aant. W. in het vervolg onafhankelijke W. noemen? Dat verlangen wij niet; wij hebben getracht zaken op te helderen; maar wij laten de namen zoo als zij zijn.

² Ook het verbod, als ontkenkend bevel, wordt door de geb. W. uitgedrukt: *Begeef u niet in gevaar*.

³ De aard der aanv. W. is meestal zoo kwalijk begrepen, dat men, om er met fatsoen van af te zijn, wel beweerd heeft, dat er geen aanv. W. bestaat. Dit zal niemand verwonderen, die zich herinnert dat Sanctus in zijne Minerva het bestaan van verschillende wijzen in wkww. glad weg ontkende, terwijl J. C. Scaliger zich te vreden hield met te zeggen, dat zij niet noodzakelijk waren. Hoe verblijvend is het te lezen dat Perizonius, in de aant. op het aangehaalde werk, zich over de *wijzen* ontfermt en zijne pen gescherpt heeft om ze voor vernietiging te bewaren!—Wie zou gedacht hebben dat Kinker, ruim twee eeuwen later, de aanv. W. in onze taal tegen Bild. in bescherming zou moeten nemen? Is het dan waar, dat de geleerden zich met de *wijzen* zoo slecht vereenigen kunnen?

Naamvallen en wijzen vergeleken.

201. Gelijk wij een onderscheid hebben aangetoond tusschen *gevallen* en *naamvallen*, waaruit gebleken is dat het getal der eersten vrij aanmerkelijker is dan dat der laatsten; zoo zouden we ook een onderscheid kunnen aantoonen tusschen de wijzen van wkww. als in den zin en het verband eener rede gelegen, en derzelver uiterlijke kenteekenen in de vervoeging. Nog meer: wij zouden bij zoodanig onderzoek tot een gelijksoortig besluit komen, namelijk dat er vrij wat meer wijzen zijn, dan wij in de vervoeging van wkww. onderscheiden. Wij zullen ons met dat onderzoek, als buiten ons bestek liggende, niet inlaten, maar alleenlijk aanmerken dat zij die de wijzen van wkww. in de vervoeging zoeken, in plaats van in het verband der rede, het teeken met de beteekende zaak verwarren.

De aanv. wys niet altijd erkend.

202. De bijzondere spraakk. let meer op het onderscheidende in de uitdrukking dan op het verband der

rede, en van daar is het dat onder anderen in onze taal de aanv. W. niet overal erkend wordt waar zij werkelijk aanwezig is.¹ Wij zullen ons naar dit gebr. schikken, en alleenlijk aanv. W. noemen hetgeen zich als zoodanig in de vervoeging door verschil van uitg. onderscheidt.

¹ Een enkel voorb. zal voldoende zijn tot opheldering: *Gij kunt hem niet gelooven, omdat hij u weleer bedrogen heeft.* Hier is *bedrogen heeft*, volgens het gezegde aan het slot van § 200, aanv. W.; en hetgeen wij daar zeiden beruust niet alleen op eigen inzicht, maar ook op de ww. van Perizonius, bl. 148. van de Minerva: "At subjunctivus ita dictus est, quia ejus terminationes solum in commate, quod priori in construendo *subjungitur*, locum habent, &c." Zie ook p. 154 l.l. Wanneer wij op grond hiervan beweren dat *bedrogen heeft* aanv. W. is, dan hebben wij het oog op het verband der rede; maar wanneer we alleen op de vervoeging letten, zullen wij diezelfde uitdrukking aant. W. noemen; omdat de uitg. aan de aanv. W. eigen, hier niet voorkomt.

Gepastheid der benaming.

203. Wij berusten ook gaarne in de benaming; want hoewel wij in de meeste gevallen de aanv. W., in den ruimeren zin, niet door de vervoeging onderscheiden; kunnen wij nogtans zeker zijn, dat deze onderscheiding niet voorkomt dan dáár, waar eene wezentlijke aanv. W., dat is eene afhankelijke zeggung, plaats vindt.

Tijden.

204. Men schrijft aan een wkw. tijden toe, in zoo verre de uitdrukking gewijzigd wordt naar het bijkom. denkb. van tijdsbepaling, dat men met het hoofddenkb. der zeggung verbindt.

Natuurlijke verdeeling van tijd.

205. De tijd wordt verdeeld in verleden, tegenwoordig en toekomstend, en wij kunnen ons geene vierde soort van tijd voor den geest brengen.

Het zou te bezien staan of er wel, streng wijsgeerig gesproken, een tegenw. bestaat. Het toek. wordt elk oogenblik verl.; het tegenw. schijnt eenen stilstand te onderstellen te midden van een eeuwigdurenden voortgang, hetgeen zich zelve tegenspreekt. *Est contradictio in terminis* zeggen de geleerden; en wanneer men zich vast geredeneerd, of ook, zonder redeneren, vast *gepraat* heeft, (en daar hebben juist de geleerden het meest kans toe) dan komt zoo een Latijnsche spreekwijs nog al eens te pas, om *met glans te retireren*.

Waarom deze verdeel. voor de vervoeg. onvold. is.

206. In de vervoeg. heeft men aan drie TT. niet genoeg, omdat onze denkb. zich niet binnen het volstrekt verl. en volstrekt toek. bepalen; maar zich ook uitstrekken tot het betrekk. verl. en toek. Dit zal door de volgende opgaaf der TT. duidelijk worden:

Volledige lijst der tijden.

207.	Tegenw. :	<i>De zon schijnt.</i>	
	Onvolm. :	<i>De zon scheen</i>	
Verl.	{	Volm. :	<i>De zon heeft geschenen</i>
		Mr. d. volm. :	<i>De zon had geschenen</i>
Toek.	{	1. toek. T. :	<i>De zon zal schijnen</i>
		2. toek. T. :	<i>De zon zal geschenen hebben.</i>

Nadere beschouwing der tijden.

208. 1. De tegenw. T. bepaalt een gezegde tot den tijd waarin wij ons bevinden¹: *Ik verheug mij over uwe komst.*

2. De onvolm. verl. T. verplaatst ons in het verledene, en brengt ons hetgeen voorbij is als tegenw. voor den geest. *De Romeinen mengden hunnen wijn met water. Israël werd in de woestijn met manna gevoed.* De onvolmaaktheid, het onvoltooide der verledenheid, bestaat dus niet in het wezen der zaak, maar alleenlijk in onze voorstelling.²

3. Met den volm. verl. T. spreken wij van het verl. zonder ons daarin te verplaatsen. Het is volstrekt verl. T. : *Deze koopman heeft menig verlies geleden.*

4. De mr. d. volm. verl. T. stelt ons verledenheid voor in het verledene: *Toen Willem I. door Balthasar Gerards vermoord werd, had hij voor het werk der verlossing van Nederland uit de magt van Spanje, reeds veel gedaan en geleden.* Hier verplaatst mij de eerste zinsnede in het verl. en de tweede gewaagt van dingen die toen ook reeds verleden waren.

5. De 1. toek. T. stelt eene zaak voor als nog aanstaande: *Dit kind is oplettend, het zal de moeite zijner onderwijzers beloonen.*

6. De 2. toek. T. verplaatst ons in de toekomst, en doet ons van daar uit als verleden beschouwen, hetgeen voor den spreker nog aanstaande is: *Gij zult uwe middelen verkwist hebben, wanneer de tijd daar is om er een nuttig gebruik van te maken.*³

¹ De meerdere of mindere omvang van het tegenw. hangt geheel van de beschouwing af: *De lijder is nu niet zoo wel als van morgen.* Hier is de namiddag of avond tegenw. en de morgen van denzelfden dag reeds verl. *Sedert de verwoesting van Jeruzalem, zwerft het Joodsche volk over den ganschen aardbodem, en heeft nergens een eigen land.* Hier wordt het geheele tijdperk, dat zich van de verwoesting van Jeruzalem tot op onzen tijd uitstrekt, als tegenw. beschouwd, in tegenstelling van hetgeen vroeger is voorgevallen.

³ Daarom is deze T. in onze taal de *verhalende T.*, (tempus historicum) waarvan men zich in een aaneengeschakeld verslag van gebeurtenissen bedient, om den lezer of hoorder van het eene tot het andere als 't ware rond te leiden.

³ Het wkw. *is* heeft in de tweede zinsuete blijkbaar de kracht van *sijn zal*, en verplaatst ons dus in eene toekomst, waarvan gezegd wordt, dat het *verkwisten der middelen*, dat voor dengenen die hier spreekt ook nog aanstaande is, dan reeds verl. zal zijn.

Persoon en getal.

209. Door personen in een wkw. verstaat men die veranderingen van uitg. waardoor de eerste, tweede, of derde persoon als onderw. der zegging wordt voorgesteld;* door het getal wordt aangewezen of het onderw. der zegging één of meer is: *Indien gij die menschen kent gelijk ik ze ken, dan weet gij ook dat zij uwe vrienden niet zijn; want een vriend kan zoo niet handelen.*

TIENDE HOOFDSTUK.

VERVOEGING VAN GELIJKVLOEIJENDE WERKWOORDEN.

Eenvoudige en zamengestelde tijden.

210. Uit de lijst der tijden § 207 opgegeven, blijkt, dat wij er slechts twee hebben die door verandering aan het wkw. zelf worden uitgedrukt, te weten den tegenw. en den onvolm. verl. T.; terwijl de overige met behulp van een ander wkw., daarom hulpw. genoemd, omschreven worden. Vandaar de verdeling in eenvoudige en zamengestelde tijden.

Verder kunnen wij in de gezegde lijst opmerken, dat wij, om de zamengest. tijden te vormen, benevens het hulpw. noodig hebben de onbep. W. en het verl. deelw. van het hoofdwkw.

Waar het in de vervoeging voornamelijk op aan komt.

211. Uit het bovenstaande zal blijken dat wij, om een wkw. te vervoegen, de onbep. W., den tegenw. en den onvolm. verl. T. der Aant. en Aanv. WW, en het verl. Deelw. kennen moeten. Al het overige is omschrijving, en blijft voor alle wkww. hetzelfde.

* Het onderscheid der personen is in de behandeling der voornw. § 169 aangewezen.

De vervoeging regelmatig.

212. De vervoeging van Nederd. wkww. is zeer regelmatig, het zij wij de gelijk- of de ongelijkvloeiende beschouwen. Wij zullen met gelijkvl. als verre weg de talrijkste klasse,¹ de leer der vervoeging openen.

¹ Volgens Ten Kate zouden de gelijkvl. tot de ongelijkvl. wkww. staan als tien tot één. Het verschil moet nu nog grooter wezen dan in zijn tijd, want al de wkww. waarmede onze taal sedert verrijkt is, zijn gelijkvl. Immers zouden nieuw gesmede ongelijkvl. wkww. ons al te vreemd in de ooren klinken; om van andere redenen daar wij in het Hoofdst. over afdeling welligt op terugkomen, hier niet gewagen. Zie Ten Kate Aenl. enz. D. I. bl. 545.

Regelmaat der vervoeging van gelijkvl. wkww.

213. *Onbepaalde Wijs.*

Leeren.

Aantoonende Wijs.

<i>Tegenw. T.</i>		<i>Onvolm. verl. T.</i>	
<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>	<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik leer	Wij leeren	Ik leerde	Wij leerden
Gij leert	Gij leert	Gij leerdet	Gij leerdet
Hij, zij, het leert	Zij leeren	Hij, zij, het leerde	Zij leerden

Gebiedende Wijs.

<i>Enkelv.</i>	Leer	<i>Meerv.</i>	Leert
----------------	------	---------------	-------

Aanvoegende Wijs.

Tegenw. Tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meerv.</i>
Ik leere	Wij leeren
Gij leeret	Gij leeret
Hij enz. leere	Zij leeren

Onvolm. verl. Tijd.

Gelijk in de Aant. Wijs.

Deelwoorden.

<i>Tegenw.</i>	<i>Verl.</i>
Leerende	Geleerd

Toelichting van het bovenstaande voorbeeld.

214. Alle vervoeging gaat uit van den wortel, welke is de onbep. W. ontdaan van haren uitg. *en*.

De uitgg. der vervoeging, (de deelww. daar gelaten) zijn *t*, *n*, *de* en *e*. Zie hier hunne beteekenis.

T is in de Aant. en Aanv. W. 2. pers. enkelv. en

meerv. in beide tijden; en in de Aant. W. ook 3. pers. enkelv. van den tegenw. tijd.¹ In de geb. W. is zij kenmerk van het meerv.

N is altijd teeken des mrv. voor 1. en 3. pers.

De is kenmerk van het verl., en neemt, ter aanduiding van pers. of get., *t* of *n* achter zich; maar in de 1. en 3. pers. enkelv. staat deze uitg. zonder toevoegsel.

E is thans² kenmerk der aanv. W., en duldt wel de *t* als teeken des 2. maar niet als teeken des 3. pers. achter zich.

Zoo heeft ieder uitg. dan eene bijzondere verrigting: *t* duidt den pers. aan, *n* het get., *de* den T., en *e* de W.

Wat de deelww. betreft, heeft het tegenw. *ende* achter den wortel, en het verl. *d* benevens het voorvoegsel *ge*.

¹ Het is zeker in het oog loopend dat de *t* in dit enkele geval als uitg. van den 3. pers. voorkomt; want in den verl. T. en in beide tijden der aanv. W. is zij het niet. Maar of men daarom met Bild. (Sprakl. bl. 140) beweren moet dat de 3. pers. *uit den aard* gelijk is aan den eersten, en dat de *t* hier als een overoud misbruik is aan te merken, dat zijnen oorsprong ontleent uit het verwarren van den 2. met den 3. pers., door dat de laatste als *plegtiger* in het aanspreken aangenomen werd, dat gelooven wij niet; immers zou dit eer het weglaten der *t* in den 2. pers. dan het aannemen daarvan in den 3. ten gevolge moeten hebben. Dat deze *t* in den 3. pers. overoud is, daaraan spreekt Bild. de waarheid, want in de verwante taaltakken, gelijk men bij Ten Kate zien kan, vindt men ze eenparig, beginnende met het Moeso-Gottisch van de vierde eeuw, en vervolgens in het Frank-Duitsch, Angelsaxisch enz.

² Wij zeggen met voorbedacht *thans*, want eertijds was zij tot verzachting der uitspr. ook in de aant. W. gebruikelijk, en wanneer het vnmw. van den 1. pers. in denouden brievenstyl weg blijft, komt de verzachtende *e* in de plaats: *zende u bij dezen; verblyve met achtung* enz. Zelfs in den uitg. en der Onb. W. schijnt de *e* veelmeer tot den wortel des wkws. dan tot den uitg. te behooren, en niet zelden kwam er nog eene *e* achteraan, zoodat men *leerene, loopene*, enz. zeide voor *leeren, loopen*. Een enkel voorb. van oude vervoeging op het gezag van Ten Kate zal, hopen wij, hier niet onwelkom zijn:

Aant. W. Tegenw. T.		Aanv. W. tegenw. T.	
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Stelle</i>	<i>stellen</i>	<i>stelle</i>	<i>stellen</i>
2. <i>Stellest</i>	<i>stellet</i>	<i>stellet</i>	<i>stellet</i>
3. <i>Stellet</i>	<i>stellen</i>	<i>stelle</i>	<i>stellen</i>

Verl. Tijd voor beide wijzen.

Enkelv.	Meerv.
1. <i>Stellede</i>	<i>stededen (stellden)</i>
2. <i>Stelledest (steldest)</i>	<i>stededet (steddet)</i>
3. <i>Stelledede</i>	<i>stededen (stellden)</i>

Bijzonderheden de regelm. vervoeging betreffende.

215. In de regelm. vervoeging van gelijkvl. wkww. heeft men nog de volgg. bijzonderheden in acht te nemen:

a. Wanneer de wortel op een' dubbelen medekl. uitgaat, wordt er in eengrepige vormen slechts een enkele

gebezigd: *redden, stikken, krabben*; *ik red, gij stikt, hij krabt.*

b. Van hier ook dat *s* en *g*, waar zij als verdubbeling van *sch* of *ch* voorkomen, op gelijke wijs worden uitgelaten: *lasschen, visschen, lagchen, pogchen*; *ik lasch, gij vischt, zij lacht, hij pocht.*

c. Wanneer daarentegen een lange klinker van den wortel op een medekl. komt te stuiten, wordt hij noodzakelijk verdubbeld: *raken, stoken, vegen*; *ik raak, wij stookten, zij veegt.*

d. In plaats van *de*, als kenmerk van het verl., gebruikt men *te*, wanneer de wortel op *f, k, p, s, t* of *ch* uitgaat: *ik schafte, mikte, knipte, loste, vatte, kuchte.*

e. En waar dit in den onvolm. verl. T. plaats heeft, eindigt ook het verl. deelw. op *t* in plaats van *d*: *geschaft, gemikt* enz.¹

f. Wanneer de wortel op *d* of *t* eindigt, smelt de *d* of *t* van het deelw. daarmede, en ook de *t* als persoons uitg. met de *t* van den wortel ineen: van *wedden, vatten, rusten, pletten*; komt *gewed, gevat, gij rust, hij plet.*

g. Daarentegen wordt in zulke wkww. de uitg. van den onvolm. verl. T. wel eens schijnbaar² verdubbeld; en dit geschiedt voornamelijk in de 1. en 3. perss. meerv. die anders met den tegenw. T. gelijkkluidend zouden zijn: *wij vatteden, zij reddeden.*

h. De *j* als overgangskonsonant in de onbep. W. voorkomende vervalt aan het einde, en voor elken uitg. die niet met *e* begint: *plooijen, vleijen, stoeijen*, heeft *plooi, hij vleit, gestoeid* enz.

i. Zoo dikwijls de wortel op *v* of *z* uitgaat, worden dezen, als sluitletters, of voor eenen medekl. in *f* en *s* veranderd: *zweven, razen, wuiven, vreezen*, hebben *zweef, hij raast, zij wuifden, gevreesd* enz.

j. Het voorvoegsel van het verl. deelw. vervalt, wanneer het kw. reeds een onscheidbaar voorvoegsel heeft: *verkwisten, bezetten* hebben in het deelw. *verkwist, bezet.*³

k. Eindelijk merken wij op dat de gemeenzame taal in eene vragende woordvoeging de *t* van den 2. pers. onderdrukt: *leefje, zieje*; niet *leeft je, ziet je*. Dit geldt ook van den onvolm. verl. T. buiten de vraag: *je leefde (niet leefdet) toen beter dan nu.*

¹ Van daar de regel, dat men, om te weten of een verl. deelw. op *d* dan wel op *t* uitgaat, den onvolm. verl. T. moet raadplegen. Zoo heeft dan het

deelw. *beloond* eens *d* omdat men in den verl. T. niet *beloonte* maar *beloonde* zegt.

² Wij zeggen *schijnbaar*, want eigenlijk wordt hier de van ouds gebruikelijke verzachtende *e* te baat genomen, om het ineensmelten van den medeklinker des wortels met dien des uitgangs te verhoeden. Het is een middel daar men zich duidelijkshalve met gepaste spaarzaamheid van bedienen *kan*; maar wie er sierlijkheid in meent te vinden, is zeker een liefhebber van stotteren. Zie hier hoe mannen van smaak ons daarin voorgaan:

Bij v. d. P. lazen wij in het enkelv. *rustede*, *achtede*, en in het mrv. *vatteden*, *verligteden* en zonder inlassching *verstoutten*, bij de Vr.: *hij htede*, en bij S. St., *vatteden*, *voortzteden*, en zonder inlassching *bevrjdden*, *kostte*.

³ Voor Kapenaars is deze aanm. niet overbodig; immers hoort men onder hen wel *geverloren*, *gebedaukt* enz., om van *gevoord* in plaats van *verloren*, dat zich tot de minst geoeffende klasse van sprekers bepaalt, niet eens te reppen.

Overgang tot de hulpwoorden.

216. Na aldus de eenv. tijden van het wkw. beschouwd te hebben, zouden wij tot de zamengest. moeten overgaan; maar hiertoe dienen wij vooraf met de hulpww. bekend te worden. Zij zijn vier in getal: *zullen*, *hebben*, *zijn* en *worden*.

Vervoeging van zullen.

217. Onb. W.		Deelww.	
<i>Zullen</i>	Tegenw.	<i>zullende</i>	Verl. Ontbreekt
		Aantoonende	Wijs.
	Tegenw.		Onvolm. Verl.
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
Ik <i>zal</i>	Wij <i>zullen</i>	Ik <i>zoude</i> (<i>zou</i>)	Wij <i>zouden</i>
Gij <i>zult</i>	Gij <i>zult</i>	Gij <i>zoudet</i>	Gij <i>zoudet</i>
		(<i>zoudt</i>)	(<i>zoudt</i>)
Hij enz. <i>zal</i>	Zij <i>zullen</i>	Hij enz. <i>zoude</i>	Zij <i>zouden</i>
		(<i>zou</i>)	

Het overige ontbreekt, dewijl *zullen* niet anders dan als hulpw. gebruikt wordt. *Hebben*, *zijn* en *worden* komen ook als hoofdwkw. voor, en hebben daarom eene meer volledige vervoeging, gelijk straks blijken zal.

Vervoeging van hebben.

	Onbepaalde Wijs.	
Tegenw.	Verleden.	Toekomend.
<i>Hebben</i>	<i>Gehad hebben</i>	<i>Zullen hebben</i>
	Deelwoorden.	
<i>Hebbende</i>	<i>Gehad hebbende</i>	<i>Zullende hebben</i>
	Tegenwoordige Tijd.	
	Aantoonende Wijs.	Aanvoegende Wijs.
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.
Ik <i>heb</i>	Wij <i>hebben</i>	Ik <i>hebbe</i>
		Wij <i>hebben</i>

Gij *hebt* Gij *hebt* Gij *hebbet* Gij *hebbet*
 Hij enz. *heeft* Zij *hebben* Hij enz. *hebbe* Zij *hebben*

Onvolm. verl. Tijd.

Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Had</i>	<i>hadden</i>	<i>hadde</i>	<i>hadden</i>
2. <i>Hadt</i>	<i>hadt</i>	<i>haddet</i>	<i>haddet</i>
3. <i>Had</i>	<i>hadden</i>	<i>hadde</i>	<i>hadden</i>

Volm. verl. Tijd.

Ik *heb gehad* enz. Ik *hebbe gehad* enz.

Het is niet anders dan de tegenw. T. met bijvoeging van het verl. deelw.

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik *had gehad* enz. Ik *hadde gehad* enz.

Deze is de onvolm. verl. T. met bijvoeging van het verl. deelw.

Eerste toek. Tijd.

Ik *zal hebben* enz. Ik *zoude hebben* enz.

Deze bestaat uit den tegenw. T. van *zullen*, met de onb. W. van *hebben*. In de aanv. W. is het dus de onvolm. verl. T. van *zullen* met de onb. W. van *hebben*.

Tweede toek. Tijd.

Ik *zal gehad hebben* enz. Ik *zoude gehad hebben* enz.

Tegenw. T. van *zullen* met den verl. T. der onb. W. van *hebben*. Verl. T. van *zullen* met den verl. T. der onb. W. van *hebben*.

Gebiedende Wijs.

Enkelv. *Heb* Meerv. *Hebt*

Vervoeging van zijn.

219. Onbepaalde Wijs.

Tegenw. Verleden. Toekomend.

Zijn of wezen *Geweest zijn* *Zullen zijn of wezen*

Deelwoorden.

Zijnde of wezende *Geweest zijnde* *Zullende zijn of wezen*

Aantoonende W.

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
Ik <i>ben</i>	Wij <i>zijn</i>	Ik <i>zij</i>	Wij <i>zijn</i>
Gij <i>zijt</i>	Gij <i>zijt</i>	Gij <i>zijt</i>	Gij <i>zijt</i>
Hij enz. <i>is</i>	Zij <i>zijn</i>	Hij enz. <i>zij</i>	Zij <i>zijn</i>

	Onvolm. verl. Tijd.		
Enkely.	Meerv.	Enkely.	Meerv.
1. <i>Was</i>	<i>waren</i>	<i>ware</i>	<i>waren</i>
2. <i>Waart</i>	<i>waart</i>	<i>waret</i>	<i>waret</i>
3. <i>Was</i>	<i>waren</i>	<i>ware</i>	<i>waren</i>

Volm. verl. Tijd.

Ik ben geweest enz. *Ik zij geweest* enz.

Deze tijd bestaat uit den tegenw. T. van *zijn*, met het verl. deelw. van hetzelfde kwk.

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik was geweest enz. *Ik ware geweest* enz.

Eerste toek. Tijd.

Ik zal zijn of *wezen* enz. *Ik zoude zijn* of *wezen* enz.

Tweede toek. Tijd.

Ik zal geweest zijn enz. *Ik zoude geweest zijn* enz.

Gebiedende Wijs.

Enkely. *Wees* Meerv. *Weest* of *zijt*¹

¹ *Zijt* wordt door Bild. (Spraakl. bl. 174) als gebied. W. afgekeurd. De bijbelvertalers gebruikten zoowel het een als het ander: *Weest gijlieden volmaakt* enz. Matth. v. 48; en daarentegen: *Zijt dan daders des woords*. Jac. i. 22. Maar v. d. P. heeft daarvoor *weest*; gelijk ook Matth. vi. 25, 31 en 34.

Vervoeging van woorden.

220.	Onbepaalde Wijs.		
Tegenw.	Verleden.	Toekomend.	
<i>Worden</i>	<i>Geworden zijn</i>	<i>Zullen worden</i>	
	Deelwoorden.		
<i>Wordende</i>	<i>Geworden zijnde</i>	<i>Zullende worden</i>	
Aantoonende W.		Aanvoegende W.	
Tegenwoordige T.			
Enkely.	Meerv.	Enkely.	Meerv.
1. <i>Word</i>	<i>worden</i>	<i>worde</i>	<i>worden</i>
2. <i>Wordt</i>	<i>wordt</i>	<i>wordet</i>	<i>wordet</i>
3. <i>Wordt</i>	<i>worden</i>	<i>worde</i>	<i>worden</i>

Onvolm. verl. Tijd.

Enkely.	Meerv.	Enkely.	Meerv.
1. <i>Werd</i> of <i>wierd</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>	<i>werde</i> of <i>wierde</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>
2. <i>Werdt</i> of <i>wierdt</i>	<i>werdt</i> of <i>wierdt</i>	<i>werdet</i> of <i>wierdet</i>	<i>werdet</i> of <i>wierdet</i>
3. <i>Werd</i> of <i>wierd</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>	<i>werde</i> of <i>wierde</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>

	Volm. verl. Tijd.	
Ik <i>ben</i> geworden enz.	Ik <i>zij</i> geworden enz.	
	Meer dan volm. verl. Tijd	
Ik <i>was</i> geworden enz.	Ik <i>ware</i> geworden enz.	
	Eerste toek. Tijd.	
Ik <i>zal</i> worden enz.	Ik <i>zoude</i> worden enz.	
	Tweede toek. Tijd.	
Ik <i>zal</i> geworden zijn enz.	Ik <i>zoude</i> geworden zijn enz.	
	Gebiedende Wijs.	
Enkelv. <i>Word</i>	Meerv. <i>Wordt</i>	

De bovenstaande hulpww. nader toegelicht.

221. *a.* De oorspronkelijke beteekenis van *zullen*, gelijk Ten Kate heeft aangetoond, is *schuldig zijn*, (het H. D. *sollen*) maar deze beteekenis heeft thans alleen de tegenw. T., wanneer die als gebied. W. gebruikt wordt: *Gij zult niet stelen.*¹

b. Bij gebrek aan een verl. deelw. kan *zullen* geen zamengest. Tijden hebben. De onb. W. komt nogtans als deelw. voor in zulke spreekwijzen als deze: *Ik heb het zullen doen, maar er is niets van geworden.*

c. De onregelmatigheid van *zijn* laat zich daaruit verklaren, dat de verschillende vormen uit meer dan éénen wortel voortgesproten zijn.²

d. Voor *gij zijt* gebruikt de spraak der beleefdheid *u is*; en de gemeenzame taal *je bent*; maar *wij bennen en zij bennen*, hoe regelmatig ook van *ben* afgeleid, is wel Hollandsch, maar niet van het beste. *Gij waart* is in den omgang stijf; men gebruike naar vereisch der omstandigheden *u was* of *je was*. Als bijv. nmw. zegt men niet *geweest*, maar *gewezen*: *Onze gewezen Gouverneur.*

e. In den grond is er tusschen *werd* en *wierd* geen onderscheid dan hetgeen men dialectverschil noemt; maar wij gelooven dat het thans heerschend gebr., om *wierd* tot de aanv. W. te bepalen, navolging verdient, om dezelfde reden waarom wij *hen* en *hun* in het gebr. onderscheiden.

¹ Deze beteekenis van *schuldig zijn* heeft ook het Eng. *should*, dat door min geoeffende vertalers weleens door *zoude* in plaats van *behoorde* overgebracht wordt.

² Dat ik *ben*, *gij zijt* en ik *was* tot verschillende wortels behooren, loopt van zelf in het oog. Wie het uitvoerig betoogd wenscht kan het bij Büld. (Sprakl. bl. 163) vinden.